

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA ALAŞEHİR

Ertan GÖKMEN*

Özet

XIX. Yüzyılın ilk yarısında vergi kaynaklarını yeniden tespit ederek halkın üzerindeki vergi yükünü hafifletmek vergi adaletsizliğini önlemek amacıyla temettüat yazımları yapılmıştır. Bu defterlerdeki bilgiler Osmanlı şehir ve kasabalarının sosyo-ekonomik ve demografik yapısını ortaya koymamızı sağlayan bilgiler içermektedir. Alaşehir kazasında da 1844-45 yıllarında temettüat yazımları yapılmıştır. Bu çalışmada, temettüat defterlerine dayalı olarak XIX. Yüzyıl ortalarında Alaşehir kasabası mahalleleri, demografik durumu, esnaf yapısı, bu esnaf tarafından kullanılan dükkânlar, mağazalar ve hanlar hakkında bilgi verilmiştir. Bunlara ilave olarak Alaşehir'deki Müslim ve gayrimüslim grupların sosyal ve ekonomik durumları karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Alaşehir, Temettüat Defteri, Manisa, Osmanlı Devleti, Nüfus.*

Abstract

Alaşehir in midst 19th Century

The "Temettüat" (dividend) registers were kept throughout the first half of the 19th century in order to re-identify sources of tax revenue to prevent injustice in tax payment and to decrease the amount of tax citizens were expected to pay. These registers contain a lot of valuable information to help us determine the social, economic and demographic structure of many cities and towns of Ottoman State. Such registers were made for Alaşehir in 1844-45. Based on *temettüat* registers, in this study the knowledge about the districts and population of Alaşehir, the structure of artisan, shops, storehouses and khans used by them and total dividend of the town have been given. In addition to these, the economic and social positions of the Muslim and non-Muslim groups in Alaşehir have been compared.

Key Words: *Philadelphia (Alaşehir), Dividend, Magnesia, Ottoman Empire, Demography*

Giriş

Bu güne kadar Alaşehir tarihini değişik yönlerden ele alan kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bununla birlikte, yapılan bazı çalışmalarla şehrin coğrafi konumu,¹ Bizans dönemindeki önemi, şehrin ele geçirilmesi hususunda

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Ed. Fak. Tarih Bölümü, MANİSA.

¹ Darkot 1989, 290

Türklerle Bizanslılar arasında yapılan mücadeleler², XVI. yüzyılda kazanın nüfusu ve mahalleleri³, XVII. yüzyıl ortalarındaki sosyal ve ekonomik durumu⁴, XIX. yüzyıl son çeyreğinde kazadaki Osmanlı yönetimi⁵ üzerinde durulmuştur. Emecen'in ve Tepekaya'nın yaptığı çalışmalar dışında orijinal kaynaklara dayalı olarak kazanın Osmanlı dönemi tarihi ele alınmamıştır. Kazanın temettuat defterleri üzerine de bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu eksikliği gidermek amacıyla, ele aldığımız bu makale ile kaza merkezine ait temettuat defterleri incelenmiş ve elde edilen sonuçlara göre kazanın XIX. yüzyıl ortalarındaki sosyal ve ekonomik yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Alaşehir, ilk defa Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt tarafından 1391 yılında ele geçirilmiştir.⁶ Şehir daha sonra 1402'de Timur'un istilasına uğramış, onun çekilmesinden sonra da Aydınöglu Cüneyd Bey'in eline geçmiştir. Nihayet II. Murat zamanında, 1425'te, kesin olarak Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir.⁷

Alaşehir, Osmanlı hâkimiyetine geçince Aydın sancağına bağılı bir kaza olarak teşkilatlandırılmıştır. Kaza, Fatih devrinde idarî bakımdan İnegöl ve Sart nahiyelerini de içine almakta iken, daha sonra Sart, XVI. yüzyılda kaza yapılarak Alaşehir'den ayrılmıştır. 1811 yılında Aydın merkez olmak üzere bir eyalet oluşturulmuş, İzmir, Menteşe ve Saruhan bu eyalete dâhil edilmiştir. 1850 yılında Aydın eyaletinin merkezi İzmir'e nakledilmiştir. 1864 ve 1867 tarihli vilayet idaresi ile ilgili yapılan düzenlemeler sonrasında Alaşehir Aydın sancağına bağılı bir kaza olmaktan çıkarılmış ve Saruhan sancağına bağlanmıştır.⁸ Temettuat defterlerinde ise Alaşehir "*Aydın eyâletinin hâvi olduğu kazalardan*" biri olarak zikredilmektedir.

Bilindiğı üzere, şehir tarihi çalışmalarında kullanılan kaynaklardan biri de temettuat defterleridir. Bu defterlere dayalı olarak birçok şehir ve kazanın sosyal ve ekonomik durumunu ortaya koyan çalışmalar yapılmıştır. Tanzimat öncesinde değışik adlarla alınan vergilerin yerine geçmek ve herkesin sahip olduğu emlak ve kazancına uygun olmak üzere tek bir vergi konulması düşünölmüş ve bunu gerçekleştirmek için temettü yazımları yapılmıştır.⁹ Bu yazımlara 1840 yılında başlanmış ise de bazı yerlerde gösterilen tepkiler

² Yinanç 1989, 291-293; Akıncı 1949; "Alaşehir", Türk Ansiklopedisi, 1966, 4-5

³ Emecen 1989, 342-343

⁴ Evliya Çelebi 1985, 516

⁵ Tepekaya 2006, 79-107

⁶ Sevim ve Yücel 1989, 173; Uzunçarşılı 1998, 113

⁷ Emecen 1989, 343; Akıncı 1949, 32

⁸ Tepekaya 2006, 81

⁹ Kütükoğlu 1995, 395

sebebiyle yazımlara 1844 yılında tekrar başlanabilmiştir.¹⁰ Vergilendirmeye temel olmak üzere yazılan bu defterlerde, vergi mükellefinin adı, vergiye esas olan gelir kaynağı, kaynağın yıllık geliri ve bu gelire göre konulan vergiler belirtilmektedir.¹¹ Bunların yanında, temettüat defterlerine, şehirden çiftliğe kadar bütün yerleşim birimlerinde yaşayan müslim-gayrimüslim ahâlinin emlak, arazi, bütün cins ve evsaftaki hayvanları ve yetiştirmiş oldukları ürünleri yazılmıştır.¹² Yapılan bu yazımlarla Tanzimat Fermanı'nda "halkın emlak ve kudretine göre münasip bir verginin tayin edileceği" ilkesine uygun hareket edilmeye çalışılmış ve Tanzimat'ın uygulandığı yerlerde 17.540 defterde toplanan yazımlar gerçekleştirilmiştir.¹³

Hakkında kısaca bilgi verdiğimiz temettüat defterlerinden Alaşehir kaza merkezine ait yirmi adet defter bulunmaktadır.¹⁴ İçlerindeki bilgilerden 1844 ve 1845 yıllarında yazıldığı anlaşılan ve her biri ayrı mahalleye ait bulunan defterlerden on altısı Müslim halka, dördü de gayrimüslim reayaya aittir. Bu defterlerde kazanın sosyal ve ekonomik tarihine ışık tutacak pek çok bilgi bulunmakta olup bunlar aşağıda değişik başlıklar altında ele alınacaktır.

A-Alaşehir Kazasının Fiziki ve Demografik Durumu

1-Alaşehir Kasabası Mahalleleri

Şehirlerde mahalle ve kırsal alanda köy toplulukları Osmanlı yönetiminin klasik devirlerden beri en alt idari birimiydi. Mahalle ve köy, iktisadî, malî ve idarî yönden kendi içinde kapalı bir üniteydi.¹⁵ Mahalle, birbirini tanıyan, birbirinin hareketlerinden sorumlu ve dayanışma içinde bulunan kişilerin oluşturduğu topluluğun yaşadığı yerdirdi.¹⁶ Doğum, evlenme ve ölüm mahalleyi ortaklaşa ilgilendiren olaylardı. Osmanlı mahalleleri sınıf ve statü farklarının biçimlendirmede bir fiziki mekândı. Dinsel farklılık hariç mahallede dil ve etnik farklılıklar önemli değildi.¹⁷ Bu özelliğe uygun olarak incelediğimiz

¹⁰ Çoruh 2002, 650

¹¹ Öztürk 2000, 534

¹² Serin 1998, 724

¹³ Güran 2000, 76

¹⁴ Kaza merkezindeki mahallelere ait temettüat defterlerinin numaraları şunlardır: BOA. ML. VRD. TMT., Defter No: 1403 (Kazgâni), 1409 (Debbâğhâne), 1414 (Bâlânî), 1418 (Eskiçarşı), 1427 (Tepecik), 1425 (Ilıca), 1423 (Kâtib Ali), 1430 (Câmi-i Kebîr), 1432 (Kadı Sinan), 1438 (Şeyh Sinan), 1446 (Yaviler), 1460 (Karaağaç), 1459 (Arslan Fakı), 1465 (Elhizar), 1412 (Âb-ı Berd), 1467 (İbrahim Çelebi), 1462 (Hızır İlyas/Gayrimüslim), 1435 (Kiremitli/Gayrimüslim), 1431 (Güzel Papas/Gayrimüslim), 1434 (Turuçlu/ Gayrimüslim)

¹⁵ Ortaylı 2000, 106

¹⁶ Ergenç 1984/IV, 69

¹⁷ Ortaylı 2001, 21-22, 29,

dönemde Alaşehir kasabası mahalleleri de halkın sahip olduğu dine göre yapılanmıştır. Kazadaki Müslüman halk 16 ve gayrimüslim halk 4 mahallede iskân etmektedir.

XVI. Yüzyıl başlarındaki bir tahrir defterlerine göre, Alaşehir kaza merkezinde dokuz Müslim ve altısı gayrimüslim olmak üzere on beş mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerden, Câmî (Yıldırım Bayezid), Palanduz, Pazar, Yazıcı Ali, Depecik Mescidi, Poştullu, Sovucak, Kara Abdi Mescidi Müslümanlara; Tekfur Kapısı, Kırpas, Güzel Papas, Turunçlu, Yarhisar ve Hızır İlyas gayrimüslimlere ait mahallelerdir. Bu tarihte 4000'e ulaşan kaza nüfusunun 3200 kadarını Müslümanlar geri kalanını gayrimüslimler oluşturmaktadır.¹⁸ 1671 tarihinde Alaşehir'e uğrayan Evliya Çelebi ise bu tarihte kaza merkezinde 24 mahalle bulunduğunu ve bunların hepsinin sur içinde olduğunu belirtmekte ancak mahalle adlarını zikretmemektedir.¹⁹

XIX. Yüzyıl ortasına geldiğimizde ise, temettüat defterlerindeki bilgilere göre, kaza merkezinde yirmi mahalle mevcuttur. Bu mahallelerden on altısı Müslümanlara, dördü de gayrimüslimlere aittir. Bu mahallelerden Kazgânî, Debbâğhâne, Bâlânî, Eskiçarşı, Tepecik, Ilıca, Kâtib Ali, Câmî-i Kebîr, Kadı Sinan, Şeyh Sinan, Yaviler, Karağaç, Arslan Fakı, Elhizar, Âb-ı Berd, İbrahim Çelebi Müslüman; Hızır İlyas, Kiremitli, Güzel Papas ve Turunçlu gayrimüslim mahalleleridir.²⁰ Câmî-i Kebir, Şeyh Sinan, Âb-ı Berd ve Tepecik Müslüman mahallerinin büyüklerinden olup hane sayıları yüzün üstündedir. Müslim mahalleleri içinde en az haneye sahip olanlar ise Debbâğhâne (12 hane) ve Yaviler (10 hane)'dir. Gayrimüslim mahallelerinin en büyüğü ise Hızır İlyas (82 hane) olup onu 79 hane ile Güzel Papas, 75 hane ile Turunçlu ve 51 hane ile Kiremitli takip etmektedir.²¹

Alaşehir'e ait temettüat defterlerinde yukarıda ismi belirtilen mahallelerin yöneticileri olan muhtarlara dair bilgiler de yer almaktadır. Bilindiği üzere II. Mahmut dönemi ile birlikte 1833-36 yılları arasında kent, kasaba ve köylerde muhtarlık örgütü kurulmuş, her mahalleden iyi huylu becerikli iki kişi oybirliği ile muhtar seçilmiş, bunlardan birine muhtar-ı evvel diğere muhtar-ı sâni denilmiştir.²² Alaşehir kazası mahallelerinden on üç tanesinin muhtarlarının kim

¹⁸ Emecen 1989, 343

¹⁹ Evliya Çelebi 1985, 516

²⁰ Verilen sıraya göre mahalle temettüat defterlerinin numaraları şunlardır. BOA. ML. VRD. TMT., Def. No: 1403, 1409, 1414, 1418, 1427, 1425, 1423, 1430, 1432, 1438, 1446, 1460, 1462, 1459, 1465, 1412, Gayrimüslim mahalleleri defter numaraları ise 1467, 1435, 1431, 1434'tür.

²¹ Bkz. Nüfus bölümündeki tablo'ya

²² Çadircı 1991, 38

olduğu ve bunların muhtarlık yanında hangi meslekleri icra ettikleri belirtilmiştir. Üç mahallenin muhtarlarının kimler olduğu belirtilmemiştir. Ayrıca bazı mahallelerin muhtar-ı evvel ve sânilerinin kimler olduğu belirtilmişken, bazı mahallelerin sadece muhtar-ı evvel ve bazısının da sadece muhtar-ı sânsinin ismi zikredilmiştir (bkz. Ek-1). Defterlerin sonunda gayrimüslim mahallelerinin muhtarlarının mührü bulunmasına rağmen bunların adları zikredilmemiştir. Bu mahallelerin papazları o mahallelerin muhtarı olmalıydılar.²³ Nitekim kazadaki Turunçlu, Hızır İlyas ve Güzel Papas mahallelerinin papazlarının kimler olduğu hususunda defterlerde bilgi bulunmaktadır. II. Mahmut dönemi ile birlikte muhtarlar inamların yerini almışlarken, kocabaş ve papazlar mahallelerindeki klasik statülerini 1864 tarihli vilayet nizamnamesine kadar devam ettirmişlerdir.²⁴

Günümüzdeki Alaşehir mahallelerine bakıldığında Ilıca, Soğucak ve Şeyh Sinan dışında Osmanlı dönemi mahalle adlarını taşıyan mahalleler bulunmamaktadır. Bunun sebebi, kurtuluş savaşı sırasında şehrin Yunanlılar tarafından yakılmış olmasıdır. Bilindiği üzere Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlılar bu şehirden çekilirken oluşturdukları yangın taburu ile şehri ateşe vermişler ve bu yangın sonucunda şehirdeki 4000 evden 100'ü hariç hepsi, 10 cami ve 20 mescit, 20 köy ve istasyon binaları yanmıştır.²⁵ Bu yangından sonra yeniden inşa edilen Alaşehir'de, Osmanlı dönemine ait mahalle yapılanması ve isimlendirmesine dikkat edilmemiştir (Bkz. Tablo 1).

Recep Akıncı, günümüz mahallelerinin bulunduğu yerlerde eskiden hangi mahallelerin bulunduğu dair bilgi vermiştir. Bu bilgilere göre, Sakarya mahallesinin olduğu yerde *İbrahim Çelebi*, *Elhizar* ve *Arslan Fakı* mahalleleri; Soğuksu mahallesinin bulunduğu yerde *Âb-ı Berd* ve *Kâtib Çelebi* mahalleleri, Sarısu mahallesinin bulunduğu yerde *Karağaç* mahallesi, Beş Eylül mahallesinin olduğu yerde *Câmi-i Kebîr*, *Tepecik* ve *Yaviler* mahalleleri, Yenice mahallesinin olduğu yerde de *Kazgâni*, *Debbağhane* (Tabakhane) ve *Eskiçarşı* mahalleleri bulunmakta idi.²⁶

Tablodaki bilgilere bakıldığında, XVI. Yüzyılda gayrimüslimlere ait altı mahalle var iken, XIX. Yüzyıl ortasında bu sayı dörde düşmüştür. Bu

²³ Hızır İlyas mahallesinde oturup papaz olduğu belirtilen Papaz Arab Oğlu Yani'nin, yine mahallede *mahalle papazı* olduğu ifade edilen Baba Manol'un ve Turunçlu mahallesinden Ester Oğlu Yani'nin muhtar olduğuna veya mahalle yöneticisi olduğuna dair defterlerde herhangi bir ifade bulunmamaktadır. BOA. ML. VRD. TMT., 1462, s. 15, Hane 39/39; 1431, s. 2, Hane 1/1; 1434, s. 19, Hane 46/46

²⁴ Ortaylı 2001, 25

²⁵ Yörükoğlu 2002, 164

²⁶ Akıncı 1949, 36

mahallelerden Turunçlu, Güzel Papas ve Hızır İlyas, XVI. Yüzyıldaki isimleri taşımaktadırlar. Müslüman mahallelerine bakılacak olursa, Câmi (Kebir), Yazıcı Ali (Kâtib Ali), Depecik Mescidi (Tepecik), Sovucak (Âb-ı Berd), Kara Abdi Mescidi (İbrahim Çelebi) mahalleleri her iki asırda küçük değişikliklerle adlarını korumaktadırlar. XVI. Yüzyılda 14 olan mahalle sayısının XVII. Yüzyılda 24'e yükseldiği ve XIX. Yüzyılda yirmiye indiği görülmektedir. Müslüman mahallelerinin sayısındaki artış ve gayrimüslim mahallerindeki azalma nüfustaki artma ve eksilme ile ilgili olabileceği gibi mahallelerin birleştirilmesi ve ayrılması ile ilgili de olabilir.

Tablo-1: XVI., XVII., XIX. Yüzyılda ve Günümüzde Alaşehir Mahalleleri

XVI. Yüzyıl ²⁷	1671 ²⁸	1845 ²⁹	Günümüz Mahalleler
Câmi (Yıldırım Bayezid)	Evliya Çelebi, belirtilen tarihte kazada sur içerisinde yirmi dört mahalle bulunduğunu belirtmekte ancak bunların adlarını zikretmemektedir.	Âb-ı Berd	Akarca
Depecik Mescidi		Arslan Fakı	Beş Eylül
Güzel Papas		Bâlânî	Esentepe
Hızır İlyas		Câmi-i Kebir	Fatih
Kara Abdi Mescidi		Debbâğhâne	Hacı Bey
Kirpas		Elhizar	Ilıca
Pazar		Eskiçarşı	Kurtuluş
Palanduz		Güzel Papas	Menderes
Poştullu		Hızır İlyas	Sakarya
Sovucak		Ilıca	Sarısu
Tekfur Kapısı		İbrahim Çelebi	Soğucak
Turunçlu		Kadı Sinan	Yenimahalle
YarHisar		Karağaç	Yenice
Yazıcı Ali		Kâtib Ali	İstasyon
	Kazgânî	Şeyh Sinan	
	Kiremitli		
	Şeyh Sinan		
	Tepecik		
	Turunçlu		
	Yaviler		
14 Mahalle	24 Mahalle	20 mahalle	15 Mahalle

Not: İtalik yazılı mahalleler gayrimüslimlere aittir.

²⁷ Emecen 1989, 342-343

²⁸ Evliya Çelebi 1985, 516

²⁹ Dipnot 14'de künyeleri verilen Alaşehir'e ait temettüat defterleri.

2-Alaşehir Kasabası ve Kazasının Nüfusu

Alaşehir kazasının nüfusu ile ilgili değişik kaynaklarda farklı zamanlara ait bilgiler bulunmaktadır. Kazanın XVI. Yüzyıldaki nüfusu 4000 civarında olup bunun 3200 kadarı Müslüman kalanı gayrimüslimdir.³⁰ Evliya Çelebi ise kazada 2070 hane yaşadığını ve kazanın 300 akçelik olduğunu belirtmektedir.³¹

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk nüfus sayımına Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra 1829 yılında teşebbüs edilmiş ancak Rus savaşı sebebiyle bu sayım neticelendirilememiştir. Osmanlı-Rus savaşının Edirne Anlaşması ile sonuçlanmasından sonra, nüfus sayım işine tekrar teşebbüs edilmiş ve 1831 yılında din esasına dayalı bir nüfus sayımı yapılmıştır.³² Yapılan bu sayım sonuçlarını değerlendirmek üzere de Ceride Nezâreti kurulmuştur. Bundan sonraki sayım ise ordudaki yeniden düzenlenmesinin gereği olarak imparatorlukta yaşayan Müslüman erkek nüfusla gayrimüslim cizye mükellefini tespitine yönelik olarak 1844 yılında yapılmıştır.³³ 1831 yılında yapılan bu ilk nüfus sayımına göre Alaşehir'de 7285 erkek kişi yaşamaktadır. Bu kişilerden 6374'ü (%87,4) Müslim, 911'i (%12,6) gayrimüslimdir.³⁴ Temettüat defterleri de yerleşim birimlerinin nüfusları hakkında tahmini bilgiler vermektedir. Her hanede ortalama beş kişi yaşadığı şeklindeki genel kabulden hareketle, temettüat defterleri verileri doğrultusunda şehirlerin tahmini nüfusları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı yöntem Alaşehir kasabası mahalle hanelerine de uygulanarak mahallelerin tahmini nüfusları tespit edilmiştir. Temettüat defterlerindeki hane sayılarına göre kaza merkezinin mahallelere göre tahmini nüfusu, Tablo 2'de gösterilmiştir.

Kaza merkezindeki halk toplam 1356 hanede yaşamaktadır. Her hanede beş kişi yaşadığı düşünüldüğünde kaza merkezinde tahmini 6780 kişi yaşıyor demektir. Kaza merkezindeki hane sayısı mahalle sayısına bölüldüğünde 67 hanelik ortalama mahalleler elde edilmektedir. Bu durumda kaza merkezindeki on bir mahalle bu ortalamanın altında, dokuz mahalle üstünde kalmaktadır. Kaza merkezinde Yaviler ve Debbâğhane en küçük mahallelerdir. Kaza merkezinin hane bakımından ilk dört büyük mahallesindeki hane sayıları toplamı 520'dir. Bu miktar Alaşehir'deki mevcut hanelerin %38'ine karşılık gelmektedir. Yine dört gayrimüslim mahallesinin haneleri toplamı ise 287'dir. Bu durumda kazadaki hanelerin %21,1'inde gayrimüslimler (1435 kişi), %79,9'unda Müslümanlar (5345 kişi) yaşıyor demektir.

³⁰ Emecen 1989, 343

³¹ Evliya Çelebi 1985, 516

³² Karal 1943, 8

³³ Akbayar 1985, 1239; Karal 1943, 9

³⁴ Karal 1943, 207

Tablo-2: Temettüat Defterlerine Göre Alaşehir Mahallelerinin Hane Sayıları ile Tahmini Nüfusları

Mahalle Adı	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus	Mahalle Adı	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
Câmi-i Kebîr	147	735	Karaağaç	64	320
Şeyh Sinan	145	725	Kâtib Ali	56	280
Âb-ı Berd	128	640	Elhizar	51	255
Tepecik	100	500	<i>Kiremitli</i>	51	255
<i>Hızır İlyas</i>	82	410	Arslan Fakı	46	230
Kadı Sinan	81	405	Eskihisar	36	180
<i>Güzel Papas</i>	79	395	Balâni	31	155
<i>Turunçlu</i>	75	375	Ilıca	29	145
İbrahim Çelebi	67	335	Debbâğhane	12	60
Kazgâni	66	330	Yaviler	10	50
Toplam Hane Sayısı: 1356 Tahmini Nüfus: 6780					
Not: İtalik yazılı mahalleler gayrimüslimlere aittir.					

Kaza merkezi nüfusuna ait bir diğer bilgi de 1860 tarihli Alaşehir ve Kula kazaları merkezi ile köy ve çiftliklerinin nüfusunu gösteren bir defterde yer almaktadır.³⁵ Bu defterde Alaşehir merkeze ait nüfus 3108 olarak verilmiştir. Bu rakama 24 köy, iki aşiret ve 19 çiftlik nüfusu da ilave edildiğinde kazanın genel nüfusu 8050'ye yükselmektedir. Verilen bu rakamlar Alaşehir'deki erkek nüfusla ilgili olup bunun iki ile çarpılması icap etmektedir. Bu durumda belirtilen erkek nüfus kadar da kadın nüfus olduğu düşünülürse kaza genelinde 16100 ve kaza merkezinde 6216 kişi yaşıyor demektir. 1845 yılı nüfusu 1860 yılı nüfusu ile karşılaştırıldığında, ilkinin ikincisinden 564 kişi fazla olduğu görülmektedir. Elimizde bu farkı açıklayacak bilgi olmasa da, bunun ölüm ve göç gibi sebeplerden kaynaklandığı düşünülebilir.

Alaşehir temettüat defterlerinde reaya olarak kaydedilen gayrimüslimlerin hangi milletten oldukları belirtilmemiştir. Dolayısıyla kazada yaşayan gayrimüslimlerin Rum mu Ermeni mi yoksa Musevi mi oldukları bilinmemektedir. Ancak farklı tarihlere ait de olsa Aydın vilayeti salnamelerinde nüfusa dair verilen bilgilerden bu reaya nüfusun hangi millete ait olduğu az çok tahmin edilebilir. Mesela, 1305/1887-8 yılı Aydın vilayeti salnamesinde İslam nüfusu 18.144, Rum nüfusu 2.528 olarak verilmiş olup

³⁵ BOA. Y.E.E. 40/201

toplam kaza nüfusun %87,7'sini Müslümanlar, %12,3'ünü Rumlar oluşturmaktadır.³⁶ Vital Cuinet'e göre ise 1890 yılında kaza genelinde 22.000 kişi yaşamaktadır.³⁷ 1319/1901-2 yılı salnamesinde ise kaza merkezindeki 9.617 olan nüfusun 6.658'i (%69,2) Müslim, 2.914'ü (%30,3) Rum, 18'i (%0,18) Ermeni ve 27'si (%0,28) Musevi olarak verilmiştir. Aynı tarihte 33.116 olan kaza geneli nüfusunun 30.203'ünü (%91,2) Müslümanlar, 2.914'ünü (%8,7) Rumlar oluşturmaktadır.³⁸ Bu tarihten dört sene sonrasına ait 1323/1905-6 yılına ait bir diğer salnamede ise 8.709 olan kaza merkezi nüfusunun 6.650'sini (%76,3) Müslim, 2014'ünü (%23,1) Rum, 18'ini (%0,2) Ermeni ve 27'sini (%0,3) Museviler meydana getirmektedir. Yine aynı tarihte kaza genelinde ise 31.858 Müslüman (%91,2) ve 3.025 Rum (%8,6) yaşamaktadır.³⁹ Bu bilgilerden temettüat defterlerinde belirtilen reayanın büyük kısmının Rum olduğunu söylemek mümkündür. Yine yukarıdaki rakamlardan 1844/45 yılında 5.345 olan kaza merkezi Müslim nüfusunun 60 yıl sonra 1323/1905-6'da 6.650'ye, gayrimüslim nüfusunun ise 1.435'ten 2.014'e yükseldiği görülmektedir.

B- 19. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir Ahalisinin Sosyal ve Ekonomik Durumu

Osmanlı toplumu temelde yönetenler (askerî zümre) ve yönetilenler (reaya) şeklinde iki sınıftan meydana gelmektedir. Bu sınıf içerisinde saray halkı, ilmiye, seyfiye ve kalemiye mensupları askerî zümreyi; üretim yapan, vergi veren şehirli, köylü ve konar-göçer Müslim ve gayrimüslim halk da reaya sınıfını oluşturmaktadır.⁴⁰ Bu sınıflar yerleşim yerlerine göre tasnif edildiğinde; yöneticiler, tüccarlar ve esnaflar şehirlerde; tarımla uğraşan halk da köylerde oturmaktadır. Bunların dışında şehirde ve köyde yaşamayan konar-göçer hayat süren göçebeler de vardır.⁴¹

Çalışmamıza temel teşkil eden Alaşehir kaza merkezine ait temettüat defterlerindeki bilgiler yukarıda belirtilen şekilde halkı sınıflamamıza ve sektörlere göre ayırmaya imkân vermektedir. Temettüat defterlerine göre kaza merkezindeki yirmi adet mahallede toplam 1356 hanede 1405 kişi kayıt altına alınmıştır. Hane sayısı ile kayıt altına alınan kişilerin sayısı arasındaki farklılık ise bazı hanelerde birden fazla kişinin ikâmet etmesinden kaynaklanmaktadır.

³⁶ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1305, s. 197

³⁷ Behar 2003, 44

³⁸ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1319, s. 321

³⁹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323, s. 303

⁴⁰ Tabakoğlu 2000, 141, 150; Yediyıldız 1999, 444-464

⁴¹ Yediyıldız 1999, 471

Aşağıdaki tabloda sosyal ve ekonomik durumuna göre Alaşehir merkezinde tahrire tabi tutulan kişilerin dağılımı gösterilmiştir.

Tablo-3 Temettüat Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarına Göre Sektörel Dağılımı

	Sayısı	%
Esnaflar	882	%62,7
Tarımla uğraşanlar	289	%20,5
Dinî, İdarî ve Askerî Sınıftan Olanlar	81	%5,7
Tüccar	32	%2,2
Alil, Amelmânde, İhtiyar, Sabi, Mecnûn, Âma vs.	121	% 8,6
Toplam	1405	100

Tablodaki rakamlar tahrire tabi tutulan kişilerin 3/5'inin esnaf olarak ve 1/5'inin tarımsal çalıştığını göstermektedir. Ancak burada şunu belirtmek gerekir ki, esnaflardan bir kısmının da sahip oldukları tarla, bağ ve bahçe dolayısı ile az da olsa tarımla uğraştıkları bir gerçektir. Aynı şey ticaret yapanlar için de geçerlidir. Kaza merkezinde hiçbir şeyi olmayan ve kazanca gücü yetmeyen ihtiyar ve sakat gibi kişilerin sayısı tahrire tabi tutulanların %10'una yakındır. Kazada az miktarda da olsa ticaret erbâbı olarak nitelenen tüccarlar vardır. Burada genel bir sınıflamaya tabi tuttuğumuz mükelleflerin sektörlere ve alt işkollarına göre dağılımı da aşağıdaki başlıklarda ele alınmıştır.

1- Alaşehir'deki Esnaflar

Osmanlı şehirlerinde yöneticiler dışındaki halkı esnaf ve tüccarlar oluşturmaktadır. Şehirdeki tüccar ve zanaatkârlar, esnaf sınıfı içinde değerlendirilse de, tüccarlar statü itibarıyla esnaflardan üstün görülmüşlerdir.⁴² Esnaf, en genel anlamı ile şehir ve kasabalarda mal ve hizmet üretimi ile ilişkili herhangi bir iş kolunun belirli bir alanında uzmanlaşmış olarak çalışan kişilerin meydana getirdiği bir meslekî örgütlenmedir. Bu örgütlenme, hammaddenin çeşidine, faaliyetin yer aldığı üretim aşamasına, üretilen malın özel niteliğine ve hitap ettiği alıcı zümrelere göre dallı budaklı bir görünüm arz etmektedir. Bir işkolunda çalışan esnafın herhangi bir örgütlenme niteliği kazanmadan bir

⁴² Yalçın 1979, 206

arada, belli mekân içinde ve herhangi bir hiyerarşik kalıba girmeden faaliyet göstermesi imkânsızdı.⁴³

Osmanlı esnaf sisteminde hiyerarşi esnaf şeyhi (kethüda), yiğitbaşı, usta, ustabaşı (kalfa) ve çıraktan ibaretti. Çıraklar ustalarının yanında cemiyetin geleneklerini ve sanatın sırlarını öğrendikten sonra kalfa ve usta olabilmektedirler. Dükkân açılması ise ancak ustanın izni ile mümkündür. Açılacak dükkân sayısını ise ustalar tespit ederlerdi. Bir çırak üç yıllık lonca eğitimini bitirince kalfa ve üç yıllık kalfalıktan sonra usta olabilirdi.⁴⁴

Müslim ve gayrimüslim esnaf, aynı sokakta, aynı çarşıda ve aynı loncada faaliyet gösterebilirdi.⁴⁵ Aynı loncada faaliyet göstermeleri halinde ilk devirlerde kethüda ve yiğitbaşı Müslümanlardan olduğu halde, sonraları hangi gruptan usta fazla ise o zümreden kişi loncanın başına getirilmiştir. Esnaflar içerisinde tecrübeli ustalardan oluşan bir de ihtiyarlar heyeti bulunmaktadır. Ehl-i hibreler de muhtemelen bunlar arasından seçilmekte idi.⁴⁶

Alaşehir kaza merkezinde de yukarıda açıklanan esnaf yapısına benzer bir yapının bulunduğu ve bunların farklı işkollarında faaliyet gösterdikleri temettüat defterlerindeki bilgilerden anlaşılmaktadır. Bu defterlerde usta, kalfa ve çırak olarak değişik işkollarında faaliyet gösteren kişiler yer almaktadır. Esnaflığın değişik mertebelerinde çalışan mükelleflerin bulunması kazada esnafın loncalar halinde örgütlendiğini göstermektedir. Alaşehir’de faaliyet gösteren esnafların hangi işkollarında hizmet verdiklerini göstermek için, giyim eşyası üreten ve satanlar, yiyecek ve içecek maddesi üreten ve satanlar, ev ve kullanım eşyası üreten ve satanlar ve değişik hizmetleri ve meslekleri icra edenler şeklinde bir sınıflandırma yapılmış ve bunların her biri aşağıda ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

a- Giyim Eşyası Üreten ve Satan Esnaflar

Alaşehir’de esnaflar içerisinde sayıca en kalabalık esnaf grubunu giyim eşyası üreten ve satanlar oluşturmaktadır. Sayıları 423’e ulaşan bu esnaf grubu kaza merkezinde kaydedilen kişilerin %30,1’ini oluşturmaktadırlar. Bu esnaf grubu içerisinde abacı,⁴⁷ bezzâz,⁴⁸ çizmecici, debbâğ (deri terbiye eden), haffâf⁴⁹

⁴³ Genç 2002, 293-295

⁴⁴ Özkaya 1985, 63-64

⁴⁵ Yalçın 1979, 206

⁴⁶ Kütükoğlu 1999, 609

⁴⁷ Yünden dövülerek yapılan kalın ve kaba kumaş yapan ve satan kimse. Türkçe Sözlük 1988, 1

⁴⁸ Pamuk veya ketenden yapılmış kumaş satan, bezci, manifaturacı. Devellioğlu 1997, 98

⁴⁹ Kavaf, ayakkabı, terlik vesaire yapan ve satan kimse. Devellioğlu 1997, 310

(kavaf), keçeçi, kılıcı, mestçi, muytâb⁵⁰ (mutaf), pabuç dikici, terzi ve fermâneci⁵¹ yer almaktadır (bkz. Tablo 4). Giyim eşyası üreten ve satan esnaflar içerisinde usta olanlar bulunduğu gibi, kalfa, çırak, şakird⁵² ve kabak⁵³ mertebesinde bulunanlar da vardır. Her mahallede az veya çok bu işkolunda çalışan esnaf bulunmaktadır.

Tablo-4: Alaşehir Kazasında Giyim Eşyası Üreten ve Satan Esnaflar ve Sayıları

Abacı	3	Kılıcı	2
Abacı Kabağı	1	Kılıcı Kalfası	1
Abacı Kalfası	1	Mestçi Kalfası	3
Abacı Terzi	1	Mestçi	1
Bezzâz	65	Muytâb	30
Bezzâz-Fermaneci	3	Muytâb Çırağı	1
Çizmeci	10	Muytâb Kalfası	3
Çizmeci Çırağı	1	Pabuç Dikici	2
Çizmeci Haffâfi	1	Pabuççu	73
Çizmeci-Dikici	1	Pabuççu Çırağı	8
Çulhacı	4	Pabuççu Haffâfi	2
Debbâğ	53	Pabuççu Kalfası	12
Debbâğ Çırağı	6	Pabuççu Şakirdi	1
Debbâğ Kalfası	10	Saraç	9
Fermaneci	10	Saraç Çırağı	1
Fermaneci Dikici	1	Terzi	65
Haffâf	2	Terzi Çırağı	13
Keçeçi	10	Terzi Kalfası	11
Keçeçi Kalfası	1	Terzi Şakirdi	1
Toplam: 423			

Tablodaki bilgiler Alaşehir’de lonca teşkilatına dayanan bir üretim biçiminin uygulandığını göstermektedir. Kaza merkezinde bu işkolunda faaliyet

⁵⁰ Kıldan çul vesaire dokuyan ve satan kimse. Sâmi 1317, 1425

⁵¹ Sözlüklerde, türlü nakışlarla işlemeli, önü kavuşmayan, yeleğe benzeyen bir giysiyi yapan ve satan kişi ve esnaf gibi kişilere mahsus harçla işlenmiş elbiseleri biçip diken terzi olarak tanımlanmaktadır. Türkçe Sözlük 1988, 496; Sâmi 1317, 992

⁵² Bir sanat öğrenmek için bir üstada merbut bulunan genç, çırak, yamak. Sâmi 1317, 765

⁵³ Bir şey bilmez, ahmak adam. Sâmi 1317, 1049

gösteren esnafların hiyerarşisine bakıldığında 423 esnaftan 43'ünün kalfa, 33'ünün çırak, şakirt, kabak ve kalanının usta mertebesinde buldukları görülmektedir. 43 kalfadan 23'ü ve 33 çıraktan 16'sı dericilikle ilgili işkollarında faaliyet göstermektedir. Yine 13 kalfa ve 14 çırak terzi olarak çalışmaktadır. Bu rakamlar giyim sektöründe terzilerin ve deri işleri yapan esnafların daha fazla usta-çırak ilişkisine dayalı bir üretim içerisinde olduklarını göstermektedir.

Kazada dericilik sektörünün değişik kollarında faaliyet gösteren epeyce esnaf mevcut olup bunların sayısı 197'dir. Bu sektörle ilgili olarak debbağlar, çizmeciler, çizme dikiciler, çizmeci haffâfi, pabuççular, pabuç dikiciler, pabuççu haffâfi, mestçiler, haffâflar ve saraçlar usta, kalfa, çırak ve şakirt mertebesinde faaliyet içindedirler. Dericilik işkolundaki bu esnafların sayısı giyim sektöründe faaliyet gösteren esnafın % 46,5'ini, kaza merkezindeki 882 esnafın ise %22,3'ünü oluşturmaktadırlar. Dericilik sektöründe çalışan bu kişilerin kethüdasının Tepecik mahallesinde oturan Mehmed Ağa olma ihtimali bulunmaktadır. Çünkü bu şahsın isminin başında Debbâğbaşı unvanı mevcuttur.⁵⁴

Tablodaki verilere göre, giyim eşyası üreten ve satan esnaflar içerisinde gayrimüslimlerin oldukça yoğun oldukları görülmektedir. Bu grup içerisindeki 423 esnaftan 178'ini (%42) gayrimüslimler oluşturmaktadır. Alaşehir'de gayrimüslimler dört mahallede 293 hanede yaşamaktadır. 178 gayrimüslim mükellefin (kaza merkezindeki mükelleflerin %12'si, esnafların %20'si) bu sektör içerisinde faaliyet göstermesi onların hangi sektörde etkili olduklarını açıkça göstermektedir. Bu 178 gayrimüslim esnaftan 59'u bezzâz, 93'ü terzi ustası, kalfası, çırağı ve fermanecidir. Kaza merkezindeki terzi ve bezzâzların sayısına bakıldığında, toplam 143 terziden 104'ünün (%72) ve 65 bezzâzdan 59'unun (%90) gayrimüslim olduğu görülmektedir. Bunlar dışında, bu işkolunda 34 muytâb, 3 kılıcı, 11 keçeci, 4 çulhacı ve 5 abacı faaliyet göstermektedir.

b- Yiyecek ve İçecek Maddesi Üreten ve Satan Esnaf

Bu işkolunda çalışan esnafların sayısı 122 (bkz. Tablo 5) olup, bunlar Alaşehir'deki 882 esnafın %13,8'ine karşılık gelmektedir. Esnaflar içerisinde attar, bakkal, değirmenci, ekmekçi, helvacı, karcı, kasap, kebabçı, kestaneci, leblebici, manav, mısırcı, balıkçı, tuzcu, yağcı ve uncular yer almaktadır. Bu esnaflardan da bir kısmı usta, bir kısmı kalfa ve bir kısmı da çırak statüsündedir. Ancak bu esnaflar içerisinde esnaf mertebeleri içinde pek geçmeyen *namzed*

⁵⁴ BOA. ML. VRD. TMT., 1427, s. 6, 6/6

şeklinde bir statü görülmektedir. Kasap esnafı içerisinde usta, kalfa ve çıraktan başka kasap namzedi oldukları belirtilen dört kişi bulunmaktadır. Bu kişiler Câmi-i Kebîr⁵⁵, Elhizar,⁵⁶ Eskiçarşı⁵⁷ ve Tepecik⁵⁸ mahallelerinde oturmaktadırlar. Namzet, sözlükte aday anlamına geldiğine göre, bu kişilerin kasap olmaya aday oldukları söylenebilir. Kasaplık dışındaki mesleklerin hiçbirinde bu şekilde bir namzetliğe rastlanmamıştır. Kabak tabiri, sadece *abacı kabağı*⁵⁹ ve *yağcı kabağı*⁶⁰ şeklinde iki yerde geçmektedir. Her iki esnaf kabağının, Turunçlu Mahallesi vergi mükelleflerinden olması bunun gayrimüslimlere has bir tabir olabileceğini de akla getirmektedir.

Tablo-5 Alaşehir’de Yiyecek ve İçecek Maddesi Üreten ve Satan Esnaflar ve Sayıları

Esnaf Adı	Sayısı	Esnaf Adı	Sayısı	Esnaf Adı	Sayısı
Atar	7	Karcı	2	Mısır Ticareti	5
Bakkal	1	Kasap	10	Mısırcı	19
Bakkal Çırağı	1	Kasap Çırağı	1	Seyyâd-ı Balık	1
Bakkal Kalfası	1	Kasap Kalfası	2	Tuzcu	1
Değirmenci	12	Kasap Namzedi	4	Uncu	2
Ekmekçi	14	Kebabçı	1	Yağcı	5
Ekmekçi Kalfası	2	Kebabçı Kalfası	1	Yağcı Kabağı	1
Helvacı	6	Kestaneci	1	Yağcı Kalfası	1
Helvacı Çırağı	1	Leblebici	4		
Helvacı Kalfası	1	Manav	15	Toplam	122

Bu grup içerisinde yer alan 24 mısırcı, 17 kasap, 16 ekmekçi, 15 manav, 12 değirmenci yiyecek ve içecek türünden şeyler üreten ve satan esnafın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu esnafların sayısı 84 olup bu işkolundaki esnafın %68’ine karşılık gelmektedirler. Kaza merkezinde bir tane uncu, tuzcu, kestaneci, balık avcısı; iki tane bakkal, karcı ve kebabçı; dört tane de leblebici bulunmaktadır. Attar ve yağcı sayısı da az olmayıp, bu esnaflardan yedişer tane bulunmaktadır. Dericilik sektöründe çalışan esnaf sayısı dikkate alındığında kaza merkezindeki bu grupta iş yapan esnaf sayısının fazla olmadığı düşünülebilir. Alaşehir’de 15 manavın bulunması taze meyve ve sebze alım-

⁵⁵ BOA. ML. VRD. TMT., 1430, s. 21, Hane 120/120

⁵⁶ BOA. ML. VRD. TMT., 1465, s. 9, Hane 39/39

⁵⁷ BOA. ML. VRD. TMT., 1418, s. 5, Hane 16/16

⁵⁸ BOA. ML. VRD. TMT., 1427, s. 11, Hane 65/65

⁵⁹ BOA. ML. VRD. TMT., 1434, s. 18, Hane 42/42, (Abacı Üzümoğlu Yani)

⁶⁰ BOA. ML. VRD. TMT., 1434, s. 24 Hane 59/59 (Puskal oğlu Eftemi)

satımının ve tüketiminin fazla olduğunun göstergesidir. Mısırcı esnafının da sayıca az olmadığı dikkat çekmektedir. Mısırcı esnafı buğday, arpa ve bakliyat türünden gıda maddelerini satıyor olmalıdır. Temettüat defterlerinde gayrimenkul olarak 19 adet değirmen zikredilmektedir. Bu değirmenlerden 12'si tabloda meslekleri değirmenci olarak belirtilen kişiler tarafından kullanılıyor olmalıdır. Tablodaki meslekler içerisinde dikkat çekenlerden biri de karcılardır. Kazada iki adet olan bu karcılar muhtemelen halkın soğuk su ihtiyacının karşılanmasına hizmet ediyor olmalıdır. Karcılardan biri Elhizar mahallesinde⁶¹ bir diğeri de Eskiçarşı mahallesinde⁶² oturmaktadır.

c- Kullanım Eşyası Üreten ve Satan Esnaf

Bu grup içerisine dâhil edilen esnaflar genelde metal, ağaç işleri ve yer dokuması gibi sektörlerde faaliyet göstermektedirler. Kullanım eşyası üreten bu esnaflar içerisinde bakırcı, bıçakçı, bardakçı, çerçi, çırıkçı, çubukçu⁶³, demirci, halıcı, hasırcı, kaltakçı⁶⁴, kundakçı⁶⁵, nalbant, sabuncu, semerci, urgancı ve yorgancı yer almaktadır (bkz. Tablo 6). Bu işkolunda faaliyet gösteren esnaflar 99 kişi olup Alaşehir'de esnaf olarak tespit edilen 882 kişinin %11,2'sini, kaza merkezindeki kayıtlı 1405 kişinin %7'sini oluşturmaktadırlar.

Tablo-6 Kullanım Eşyası Üreten ve Satan Esnaflar ve Sayıları

Esnaf Adı	Sayısı	Esnaf Adı	Sayısı	Esnaf Adı	Sayısı
Bakırcı	2	Demirci Çırağı	1	Nalbant Çırağı	2
Bardakçı	1	Demirci Kalfası	9	Nalbant Kalfası	2
Beşikçi	2	Halıcı	2	Sabuncu	1
Bıçakçı	4	Halıcı Çırağı	2	Semerci	16
Bıçakçı Kalfası	1	Hasırcı	1	Semerci Çırağı	1
Çerçi	3	Kaltakçı	3	Urgancı	2
Çırıkçı	1	Kundakçı	3	Urgancı Çırağı	1
Çubukçu	1	Kundakçı Kalfası	1	Yorgancı	1
Demirci	18	Nalbant	18	Toplam	99

⁶¹ BOA. ML. VRD. TMT., 1465, s. 3 Hane 5/5

⁶² BOA. ML. VRD. TMT., 1418, s. 7 Hane 22/22

⁶³ Çubuk takımlarına ve tütüne müteallik işlere bakan hizmetçi, tütüncü/çubuk yapan sanatkar, zivânci, Sâmî 1317, 518

⁶⁴ Eğin tahtadan olan kısmını yapan kimse, Sami 1317, 1034

⁶⁵ Tüfek ve benzeri ateşli silahlarda namlunun altında bulunan ağaç ya da metal bölümü yapan kimse, Sâmî 1317, 1116

Müslim ve gayrimüslim mükellefler içerisinde az veya çok bu işkolunda faaliyet gösteren esnaf bulunmaktadır. Bu işkolunda mal üreten 99 esnaftan 50'sini (%51) demirciler ve nalbantlar, 17'sini (%17,3) semerciler oluşturmaktadır. Nalbantlar, semerciler, kundakçılar, kaltakçılar ve urgancılar taşıma işinde kullanılan hayvanlar için koşum malzemeleri üretmektedirler. Sayıları beş olan halıcı ve hasırcılar da ev içi döşemesinde kullanılan malzemelerin üretim ve satışını yapmaktadırlar. Bu sektörde bunlardan başka beş tane bıçakçı, üç tane çerçi, ikişer tane bakırcı, beşikçi, birer yorgancı, sabuncu, çubukçu, çukrukçı ve bardakçı esnafı iş yapmaktadır.

d- Değişik Hizmetleri İfa Eden Esnaf

Yukarıda belirtilen esnaf dışında Alaşehir'de, farklı alanlarda hizmet veren esnaf da mevcuttur (bkz. Tablo 7). Bu gruptaki esnafı inşaat, ulaşım, eğlence ve hizmet sektörü gibi bazı işkollarına ayırmak mümkün ise de bunların dışında da bu iş koluna dâhil ettiğimiz esnaf vardır. Bu kategori içerisine alınan esnafın toplamı 238 olup bunlar kaza merkezindeki 882 esnafın %26,9'unu 1405 vergi mükellefinin de %16,9'unu oluşturmaktadırlar.

Tablo-7: Değişik Hizmetleri Yerine Getiren Esnaf

Esnafların Adı	Sayısı	Esnafların Adı	Sayısı	Esnafların Adı	Sayısı
Ağıl Kethüdası	1	Duvarcı ⁶⁶	6	Kiracılık	18
Araba Hurdacısı	1	Dülger	5	Kiremitçi	2
Arabacı	5	Erbâb-ı Sanaat	9	Meyhaneci	2
Bahçıvan Hizmetkârı	7	Eskici	13	Mücellid	1
Barut Satıcısı	1	Hademe	24	Oduncu	17
Barutçu Kalfası	1	Hamamcı	1	Seyis	1
Berber	21	Han Odabaşı	1	Su Yolcu	2
Berber Kalfası	2	Hattat	1	Taşçı	1
Boyacı	7	Hizmetkar	24	Tellak	2
Boyacı Kalfası	2	Kahveci	21	Tellal	2
Çarşı Pazvancı	1	Kalaycı	1	Tüccar Hizmetkârı	1
Çoban	19	Kalıpçı	1	Uncu Hizmetkârı	1
Değirmenci Hizmetkârı	3	Katırcı	4	Yağcı Hizmetkârı	1
Deveci	2	Keresteci	3	Toplam	238

⁶⁶ Güzel Papas mahallesindeki iki duvarcıdan biri olan Kantarcı Hacı Ayvaz'ın mesleği Zâvarcı şeklinde yazılmış olup bunun duvarcı olabileceği düşünülerek bu tabloya dâhil edilmiştir. ML. VRD. TMT., 1431, s. 9 Hane 4/4

Tabloda belirtilen esnaflardan taşçı, suyolcu, kiremitçi, keresteci, kalıpcı, dülger, duvarcı ve boyacılar inşaat sektöründe hizmet vermektedirler. Bu sektörde hizmet veren esnaf sayısı 29'dur. Bunlar içerisinde yer alan 9 boyacının bina mı yoksa giyim eşyası hammaddesi mi boyadıklarını tam olarak bilemiyoruz. İnşaat sektöründeki 29 esnaftan 13'ü gayrimüslimdir. Kazadaki iki suyolcu da gayrimüslim olup biri Hızır İlyas, diğeri de Güzel Papas mahallesinde oturmaktadır. Yine Alaşehir'deki altı duvarcı ile beş dülgerin tamamı gayrimüslimdir. Bu durum gayrimüslimlerin inşaat sektöründe etkin olduklarını göstermektedir.

Ulaşım sektöründe epeyce kişi çalışmaktadır. Bu sektörde mesleği deveci, kiracılık, katırcı, arabacı, seyis, arabacı ve araba hurdacısı gibi 31 kişi hizmet vermektedir. Bunların 18'ini (%58) kiracılar oluşturmaktadır. Kiracı, kira ile yük ve binek hayvanı işleten kişiye denilmektedir. Deve ile taşımacılık yapan iki kişi bulunmakta olup bunların ikisi de Tepecik mahallesinde oturmaktadır. Beş adet arabacının bulunması taşıma işlerinde at arabasının kullanıldığının göstergesidir. Ulaşım sektöründe çalışan kişilerin tamamı Müslümanlardan oluşmaktadır.

Mükellefler içinde kahveci ve meyhaneci gibi eğlence sektörü içinde hizmet veren esnaflar mevcuttur. Alaşehir'deki 21 kahvecinin tamamı Müslüman, iki meyhaneci ise gayrimüslimdir.

Alaşehir'de halktan bir kısmı evlerinde, işyerlerinde, bağ ve bahçe işlerinde kendilerine yardımcı olması için hizmetkâr çalıştırmaktadır. Hademe veya hizmetkâr olarak çalışanların sayısı 61'dir. Müslüman olup birinin yanında çalışanlar *hademe* ve *hizmetkâr* olarak kaydedilmişlerken, gayrimüslim hizmetkârlar, bahçıvan hizmetkârı, değirmenci, uncu, yağcı ve tüccar hizmetkârı gibi kimlerin yanında hizmet ettikleri zikredilmişlerdir. Hademe ve hizmetkâr olarak çalışan 61 kişiden 18'i gayrimüslim, 43'ü ise Müslüman'dır.

Mükellefler içerisinde mesleği çoban olarak belirtilenler vardır. Bunların sayısı 19 olup, sekizi gayrimüslimdir. Çobanlardan bazılarının ne çobanı oldukları da belirtilmiştir. Bu çobanlardan Kadı Sinan'daki tek çoban ile Tepecik mahallesindeki beş çobandan biri sığırtmaç, diğeri manda ve bir diğeri de bargir çobanı olarak kaydedilmiştir.

Gayrimüslimler içerisinde mesleği ağıl kethüdası olarak belirtilen Kanadı Kırık Oğlu Konstantin isimli bir kişi mevcut olup, bu kişinin 670 koyunu, 7 devesi, bir bargiri ve iki yoz ineği bulunmaktadır. Bu kişi sahip olduğu bu hayvanlar yanında bazen de ticaret yapmaktadır. Kethüdası çoban Perişko'nun

bu kişiye yarıya çobanlık yaptığı hayvan gelirlerinin yarısı Çoban Perişko'nun hissesi olarak gösterilmesinden anlaşılmaktadır.⁶⁷

Bu grupta zikre değer diğer meslekler han odabaşılık ve çarşı pazvantlığıdır. İlkinin sözlükteki anlamı, hanlarda çalışan uşakların başı şeklinde, diğerinin de gece bekçisi olarak verilmektedir. Kazadaki tek odabaşı Şeyh Sinan mahallesinde, pazvant olan kişi de Karaağaç mahallesinde oturmaktadır.⁶⁸ Bunlar dışında kazada kişisel bakım hizmeti veren 13 berber, duyuru yapan iki tellal, hamam işleten bir hamamcı, hamamlarda çalışan iki tellak, eski eşya alım ve satımı yapan 13 eskici, bir kalaycı, bir mücellid, bir hattat ve bir oduncu bu kategoride zikredilecek diğer esnaflardır.

2- Dinî, İdarî ve Askerî Alanda Hizmet Veren Kişiler

Temettüat defterlerinde dinî, idarî ve askerî alanda hizmet veren kişilerle ilgili bilgiler mevcuttur. Bu dönemde kazaların mülki amirleri kaza müdürleri ve mahallelerin yöneticileri muhtarlardır. Kazaya ait temettüat defterlerinde mahalle muhtarlarına ve papazlarına dair bilgiler yer alırken, kaza müdürünün kim olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır. Aynı yıllara ait Demirci temettüat defterleri üzerinde yaptığımız araştırmada, Demirci kaza müdürünün kim olduğu belirtilmiş ancak mahalle muhtarının kimler olduğu belirtilmemiştir.⁶⁹ Bu durum temettüat defterlerinin yazımında da bir standardın olmadığını da göstermektedir. Yine Demirci defterlerinde hane ve sıra numaraları ayrı ayrı verilmişken Alaşehir defterlerinde hane ve sıra numaralarının aynı olduğu görülmektedir.

Kaza merkezindeki 16 Müslüman mahallesinden 13'ünün muhtarının kim olduğu belli, üçünün ise belirsizdir. Muhtarlar yaptıkları işe göre değişik esnaf grupları içerisine dâhil edildiklerinden kazadaki muhtar sayıları aşağıdaki tabloya dâhil edilmemiştir. Tabloda gayrimüslim dinî liderleri olarak üç papaz görülmektedir. Bu kişiler muhtemelen mahalle yöneticisidirler. Bu papazlar Turunçlu, Hızır İlyas ve Güzel Papas mahallelerinde oturmaktadır. Kaza ve mahalle yöneticisi olan bu kişiler dışında dinî ve askerî alanda görev yapan kişilerin sayısı ile ilgili bilgiler Tablo-8'de belirtilmiştir.

⁶⁷ BOA. ML. VRD. TMT., 1431, s. 26, Hane 76/76

⁶⁸ BOA. ML. VRD. TMT., 1438, s. 10, Hane 23/23; 1460, s. 11, Hane 55/55

⁶⁹ Gökmen 2007, 34

Tablo-8 Dinî, İdarî ve Askerî Alanda Görevli Olan Kişiler ve Sayıları

Dinî ve İdarî ve Askerî Görevli	Sayısı	Dinî ve İdarî ve Askerî Görevli	Sayısı
Ders-i Âm	2	Muhzır	1
Dersi ile Meşgul ⁷⁰	1	İmam	19
Nakşibendî Hulefası	1	Müezzin	9
Meşâyih-i Nakşibendî	1	Hatib	5
Muallim-i Sıbyan (Gayrimüslim) ⁷¹	2	Darü'l-Kurrâda Şeyh	2
Muallim-i Sıbyan	5	Medâris-i Ulemâdan Kürsü Şeyhi ⁷²	1
Müderriş	8	Ders Müderriş	1
Müftü	1	İmam-Muallim-i Sıbyan	2
Mütevelli	4	Berath Hatip ve Müderriş	1
Talebe-i Ulûm	1	Berath İmam Ders-i Âm ve Müderriş	1
Asâkir-i Şahanede Süvari Çavuşu	1	Kayyım	1
Askerde	1	Kayyım ve Ferrâş	1
Asker Tekâüdü	1	Görevi belirtilmemiş Cami Görevlisi	1
Mahalle Papazı ⁷³	3	Cami Şeyhi ve Müderriş	1
Mendedire? Kethüdası	2	Berath İmam, Hatip, Şeyh ve Müderriş	1
Toplam: 81 Kişi			

Tabloda ilmiye sınıfına mensup kişilerin ifa ettiği değişik görevler zikredilmiştir. Bu görevlerin başında müftülük gelmektedir. Tatarzade Mehmed Efendi berathlı olarak kazada müftülük yapmaktadır.⁷⁴ Kazada ilmiye sınıfından unvanı müderriş olarak belirtilen 12 kişi bulunmaktadır. Hangi medresede görev

⁷⁰ İbrahim Çelebi mahallesindeki oturan Dereköylü Yusuf Efendi'nin müderriş mi yoksa muallim mi olduğu belirtilmemiştir. BOA. ML. VRD. TMT., 1467, s. 5

⁷¹ Kazadaki gayrimüslim sıbyan muallimi üç olup bunlarda biri Turunçlu mahalsinde oturan ve papaz olduğu belirtilen Ertergo Oğlu Yani'dir. BOA. ML. VRD. TMT., 1443, s. 19, Hane 46/46 Bu muallimlerden biri Kiremitli mahallesinden Pusko Oğlu Yori olup defterde "Muteberandan Yıllık Hocaları" şeklinde zikredilmiştir. Yıllık kazancı 30 kuruştur. BOA. ML. VRD. TMT., 1435, s. 6, Hane 14/14

⁷² Bu kişi, Şeyh Sinan mahallesinde oturan Aladağlı Hasan Efendi olup Yağhane Camii'nde kürsü Şeyhliği yapmaktadır. BOA. ML. VRD. TMT., 1438, s. 29, Hane 123/123

⁷³ Bu papazlar Turunçlu, Hızır İlyas ve Güzel Papas mahallelerinde ikâmet etmektedirler. Bu papazlardan Turunçlu mahallesindeki Ester oğlu Yani'nin ayrıca muallim-i sıbyan olduğu belirtilmiştir. BOA. ML. VRD. TMT., 1462, s. 15; 1431, s. 2; 1434, s. 19

⁷⁴ BOA. ML. VRD. TMT., 1427, s. 17, Hane 100/100

yaptıkları belirtilmese de, meslekleri *sadece* müderris olarak belirtilen bu sekiz kişi şunlardır: Câmî-i Kebîr mahallesinden Kara Halil⁷⁵, Kâtib Ali mahallesinden Tatarzade Abdullah Efendi,⁷⁶ Arslan Fakı mahallesinden Kütük Minare Camii müderrisi Abdurrahman Efendi⁷⁷ Şeyh Sinan mahallesi ulemâ fukarasından İbrahim Efendi, Hacı Hekim Oğlu Molla Ahmed, Arabacı oğlu İsmail ve Beratlı Salih Efendi⁷⁸ ve Tepecik mahallesinden İlgınlı Ahmed Efendi'dir.⁷⁹ Bu sekiz müderris yanında bazı camilerde imamlık, hatiplik ve şeyhlik görevleri yanında müderris olduğu belirtilen dört kişi daha bulunmaktadır. Bu kişiler de, Yağhane Camii beratlı hatip ve müderrisi Hacı Ağası Oğlu Hacı Mustafa Efendi,⁸⁰ Pazar Câmii imamı, dersiâmı ve müderrisi Kasap Oğlu Hacı Halil Efendi ve Kardeşi Mehmed Efendi,⁸¹ Tepecik mahallesinden ismi belirtilmemiş bir camide imam, hatip, şeyh ve müderris olan Tokaçzade Mehmet Efendi,⁸² ve Kâtib Ali mahallesinden Yıldırım Beyazıt Câmii ders müderrisi Elhac...? Efendi'dir.⁸³

Defterde yer alan bazı ifadelerden müderrislerin ekonomik durumlarının pek de iyi olmadığı anlaşılmaktadır. 12 müderristen üçü için *ulemâ fukarasi*⁸⁴ ve biri için de *müderris fukarasi*⁸⁵ tabiri kullanılmıştır. Burada ismi zikredilen müderrisler hangi medreselerde görev yapmaktadır? Bu konuda temettüat defterlerinde bilgi bulunmamaktadır. Ancak temettüat defterlerinden yarım asır sonrasında yayınlanan 1316/1898-99 yılı ilk maarif salnamesinde bu hususta bilgiler mevcuttur. Her iki kaynak aynı tarihli olmasa da kazada bulunan medreseler hakkında bir fikir vermek bunların adlarını zikretmek faydalı olacaktır. Salnamede yer alan medreseler şunlardır: Câmî-i Kebîr mahallesinde *Sultan Yıldırım Bayezid Han* (35)⁸⁶, *İbrahim Ağa* (18), *Muslu* (10) ve *Pazar Camii* (15), İbrahim Çelebi mahallesinde *Abdullah Efendi* (14), *Muslihhocazâde* (8), *Müftü Ali Rıza Efendi* (25) ve *Kütük Minare* (17), Kadı Sinan mahallesinde *Kadı Sinan* (20), Şeyh Sinan mahallesinde *Şeyh Sinan* (6), Karaağaç mahallesinde *Müftü Raşid Efendi*, (20), Kâtib Oğlu mahallesinde *Çukur* (10) ve

⁷⁵ BOA. ML. VRD. TMT., 1430, s. 5, Hane 25/25

⁷⁶ BOA. ML. VRD. TMT., 1423, s. 3, Hane 4/4

⁷⁷ BOA. ML. VRD. TMT., 1459, s. 8, Hane 38/38

⁷⁸ BOA. ML. VRD. TMT., 1438, s. 6, Hane 6; 1438, s. 8, Hane 15; 1438, s. 10, Hane 20; 1438, s. 12, Hane 29

⁷⁹ BOA. ML. VRD. TMT., 1427, s. 15, Hane 86

⁸⁰ BOA. ML. VRD. TMT., 1430, s. 22, Hane 126/126

⁸¹ BOA. ML. VRD. TMT., 1430, s. 19, Hane 119/119

⁸² BOA. ML. VRD. TMT., 1427, s. 2, Hane 1

⁸³ BOA. ML. VRD. TMT., 1423, s. 13, Hane 52

⁸⁴ BOA. ML. VRD. TMT., 1467, s. 11, Hane 52/52; 1438, s. 8, Hane 15/15; s. 10, Hane 20/20

⁸⁵ BOA. ML. VRD. TMT., 1438, s. 6, Hane 6/6

⁸⁶ Parantez içindeki sayılar bu medreselerde okuyan öğrenci sayısını göstermektedir.

Kasapzâde (15), Tepecik mahallesinde *Ali Efendi* (14), *Sarıklızâde* (6) ve *Alâiyeli* (15) medreseleridir.⁸⁷ Bu medreselerden bazılarının temettüat defterlerinde adı geçen camilerle aynı adı taşıması bunların bir kısmının 1845 yılında da eğitim faaliyeti yürüttüğü düşünülebilir.

Eğitim ve öğretim hizmeti veren müderrisler yanında Müslim ve gayrimüslim çocuklara öğretmenlik yapan muallim-i sıbyanlar vardır. Müslüman sıbyan muallimlerinden ikisi⁸⁸ imamlıkla birlikte bu görevi yaparken diğeri⁸⁹ sadece muallimlik yapmaktadır. Yine gayrimüslim sıbyan muallimlerinden ikisi sadece öğretmenlik yaparken⁹⁰ diğeri papazlığı ve muallimliği birlikte ifa etmektedir.⁹¹

Kaza merkezinde yedi cami ve 10 mescit olmak üzere toplam 17 ibadethane mevcuttur. Bunlardan beş adet cami ve mescidin adı belirsizdir. İsmi belirli cami ve mescitler şunlardır: Yıldırım Bayezid, Şeyh Sinan, Kadı Sinan, Kütük Minare, Yağhane, Pazar ve İbrahim Ağa camileri ile Kadı Sinan, Kâtib Ali, Yaviler, Elhizar, Âb-ı Berd, Kazgânî, Arslan Fakı, Bâlânî ve Eskiçarşı mahalleleri mescitleri ve Şeyh Sinan mahallesindeki Çınarlı Mescidi'dir. Bu ibadethanelerde toplam 46 cihet sahibi görev yapmaktadır. Bunlardan 22'si imamdır. Bu imamlardan biri aynı zamanda muallim-i sıbyan diğeri ders-i âm ve bir diğeri de hatip ve müderris olarak görev yapmaktadır. Bu cami ve mescitlerde 9 müezzin ve 6 hatip görevlidir. Hatiplerden biri aynı zamanda müderristir. Cami görevlileri içerisinde iki dârü'l-kurrâ, iki ders-i âm, bir kürsü şeyhi, bir ders müderrisi, iki tane de kayyım mevcuttur. Camilerde imam, müezzin ve hatip dışındaki görevlilerin bulunması buralarda cemaate yönelik vaaz ve nasihat ve dini derslerin yapıldığını göstermektedir. Yıldırım Beyazıt, Yağhane ve Şeyh Sinan camilerinde diğeri camilere nispeten farklı ve fazla sayıda cihet sahibi mevcuttur. Kazadaki tüm cami, mescitlerle buralardaki görevliler hakkında daha fazla bilgi için makaleye ek olarak verilen tabloya bakılabilir (bkz. Ek-2).

Mükellefler içerisinde Nakşibendî tarikatı ile bağlantısı olan iki kişi zikredilmiştir. Bunlardan biri şeyh diğeri ise halifedir. Tarikatın şeyhi Câmi-i Kebîr mahallesinde ikâmet eden Hotallı Oğlu Hacı Ahmed Efendi,⁹² halifesi ise

⁸⁷ Salname-i Nezâret-i Mârif-i Umûmiye, 1316, s. 1006-1009

⁸⁸ BOA. ML. VRD. TMT., 1438, s. 5, Hane 1/1; 1412, s. 7. 1/1

⁸⁹ BOA. ML. VRD. TMT., 1412, s. 15; 1427, s. 6, Hane 32/32; 1430, s. 6, Hane 34/34; 1430, s. 14, Hane 83/83, 1438, s. 5, Hane 1/1

⁹⁰ Bu muallimlerden biri Kiremitli, diğeri de Turunçlu mahallesinde yer almaktadır. BOA. ML. VRD. TMT., 1435, s. 6, Hane 14/14; 1434, s. 4, Hane 2/2

⁹¹ BOA. ML. VRD. TMT., 1443, s. 19, Hane 46/46

⁹² BOA. ML. VRD. TMT., 1430, s. 23, Hane 136/136

Yaviler mahallesinde sâkin ulema ve fukara olduğu belirtilen Hotallı Hacı Mustafa Efendi'dir.⁹³ Tabloda mütevellî olarak belirtilen dört kişi görülmektedir. Âb-ı Berd mahallesinde ikamet eden iki mütevelliden biri olan Molla İbrahim Oğlu Mustafa kazadaki su hayırlarına⁹⁴, Tepecik mahallesinde oturan Hancı Hacı Mehmed Şeyh Sinan Cami vakfına, İbrahim Çelebi mahallesinde oturan ise Yağhane Cami vakfına mütevellilik yapmaktadır.⁹⁵

Bu grup içerisine dâhil ettiğimiz ancak nerenin ve ne kethüdası olduklarını bilemediğimiz iki kişi mevcuttur. *Mendedire? Kethüdası* oldukları belirtilen bu kişilerden biri Perişancı Oğlu Yani, diğeri ise Perişkuy'dur.⁹⁶ Perişancı oğlu Yani'nin 330 koyunu, bir bargiri, kiraladığı 45 dönüm tarlası, üç buçuk dönüm duhan tarlası ve toplam 2542 kuruş temettüatı vardır. Askerî sınıftan olarak sadece üç kişi zikredilmiş olup bunlardan ikisi askerde diğeri ise asker tekaüdü durumundadır.

3- Tarım Sektöründe Çalışanlar

Esnafardan sonra kaza merkezinde en fazla meslek erbâbı tarım sektöründe yer almaktadır. Defterlere kaydedilmiş 1405 kişiden 289'unun (%20,5) mesleği tarımla alakalıdır. Defterlerde kazanın tarım ve hayvancılığına dair verilen bilgiler ayrı bir çalışmada ele alınacağından burada sadece bu sektörde faaliyet gösteren meslek sahiplerinin sayıları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu gruba dâhil edilen meslek erbâbı içerisinde dokuz ashâb-ı çiftlik, 76 erbâb-ı ziraat, 156 ırgat, 16 çapacı, 14 bahçıvan, sekiz tütüncü, iki bostancı, iki ziraatçı, birer duhan ekici, duhancı, duhan kıyıcı, harman kaldırıcı, rençper, zürâ-ı bostan bulunmaktadır. Irgatların tamamının tarım işinde çalıştığını düşünmesek de büyük bir kısmının şunun bunun tarlasında çalıştığı tahmin edilebilir. Şüphesiz kazada tarım ile ilgisi bulunan kişilerin sayısı yukarıda belirtildiği kadar değildir. Tarım dışı mesleğe sahip pek çok kişinin az da olsa ekip biçtiği tarlası, bağı ve bahçesi bulunmaktadır.

4- Ticaret Erbâbı

Kaza merkezinde herhangi bir işkolunda esnafılık yapmayıp mal alım satımı yapan tüccarlar bulunmaktadır. Bu kişiler *bâzergân*, *erbâb-ı ticâret*, *tüccâr*, *ayak tüccarı* şeklinde zikredilmişlerdir. Değerli mücevher işleyip satan kuyumcular da bu kategoriye dâhil edildiğinde bunların sayısı 32'ye

⁹³ BOA. ML. VRD. TMT., 1446, s. 3, Hane 4/4

⁹⁴ BOA. ML. VRD. TMT., 1412, s. 17, Hane 47/47

⁹⁵ BOA. ML. VRD. TMT., 1427, s. 14, Hane 79/79

⁹⁶ BOA. ML. VRD. TMT., 1462, s. 1, Hane 1/1; 1462, s. 27, Hane 77/77

ulaşmaktadır. Bu kişiler, kayıtlı mükelleflerin %2,2'si kadardır. Bunlardan altısı kuyumcu geri kalanı ticaret erbâbıdır. Bu kişiler içerisinde Müslim ve gayrimüslim bulunmakta olup mahallelere dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo- 9 Kazadaki Ticaret Erbâbının Mahallelere Göre Dağılımı

Ticaret Erbâbı	Âb-ı Berd	Güzel Papas	Hızır İlyas	Karaağaç	Kâtib Ali	Kiremitli	Şeyh Sinan	Turunçu	Yaviler	İbrahim Celebi	Toplam
Ayıklı Tüccâr								1			1
Bâzergân		2	1			4					7
Erbâb-ı Ticâret	3			1			7		2	1	14
Kuyumcu		3	2			1					6
Ticâret					1						1
Tüccâr		1						2			3
Toplam	3	6	3	1	1	5	7	3	2	1	32

Tabloda belirtilen bâzergânlar ile kuyumcuların tamamı gayrimüslimdir. Güzel Papas mahallesindeki bâzergânlardan biri aynı zamanda bezzâzlık yapmaktadır.⁹⁷ Yine Kiremitli mahallesindeki üç bâzergândan biri *koltuk bâzergâmı*,⁹⁸ diğeri ise *ayak bâzergâmı*'dir.⁹⁹ Bunlar dışında dört gayrimüslim kişi daha ticaret erbâbı olarak görülmektedir. Bu durumda gayrimüslimlerden bu sınıfa dâhil edilen kişilerin sayısı 17'ye ulaşmaktadır. Bunlar Alaşehir'deki tüccar sınıfının %53'nü oluşturur. Müslümanların 16, gayrimüslimlerin ise dört mahallede oturdukları göz önüne alınırsa tüccar sınıfı içerisinde Müslümanların sayılarının epeyce az olduğu görülür. Durum böyle olmasına rağmen, bu sınıf içerisinde giren kişilerin temettüatları pek de fazla değildir. Tüccar kategorisindeki temettüatı en yüksek olan kişiler 4740 kuruşla Hızır İlyas mahallesinden üç bâzergân kardeşe,¹⁰⁰ en düşük temettüat ise yine aynı mahalleden bir kuyumcuya aittir.¹⁰¹ Tabloda belirtilen 32 ticaret erbâbının ve kuyumcunun temettüatları toplamı 42.668 kuruştur. Alaşehir merkezdeki 1405

⁹⁷ BOA. ML. VRD. TMT., 1431, s. 27, Hane 78

⁹⁸ BOA. ML. VRD. TMT., 1435, s. 7, Hane 17

⁹⁹ BOA. ML. VRD. TMT., 1435, s. 10, Hane 24

¹⁰⁰ BOA. ML. VRD. TMT., 1462, s. 9

¹⁰¹ BOA. ML. VRD. TMT., 1462, s. 6

kişiden %2,2'sini oluşturan bu kişiler Alaşehir'in 1.045.518,5 kuruşluk toplam temettüatının ancak %4'üne sahiptirler.

5-Meslekleri Hanesinde Hasta, Sakat, Yetim vs. Olarak Zikredilenler

Bu gruba yukarıda değişik başlıklar altında verdiğimiz mükellefler dışında kalan kişiler dâhil edilmiştir. Bu grup içerisinde hasta, ihtiyar, sakat, çocuk, kayıp, dilenci, öğrenci gibi kişiler yer almaktadır. Bu gruba dâhil edilen kişi sayısı 121'dir. Bu sayı kazada kaydedilen kişilerin %8,5'ine karşılık gelmektedir. Her mahalleden Müslim ve gayrimüslim olarak bu gruba dâhil edilen kişilerin sayısı Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo-10 Alil, İhtiyar, Ama, Mecnun, Yetim ve Sabi vs. Olanların Sayısı

Âma	4	Mefkûd (Kayıp)	3
Alil, İhtiyar, Amelmânde, Sâhib-i Firâş, Sail	42	Mesleği Yok veya Yazılmamış	11
Budala	1	Okunamayan Meslek Adı	2
Fakir	10	Sabi ve Yetim	20
Fevt Olmuş	2	Talebe	16
Masrû' (Saralı)	1	Başka Yere Göçen	1
Mecnûn	8	Genel Toplam	121

Alil, amelmânde, ihtiyar ve sâhib-i firâş olarak yazılan kişilerin çoğunun oturdukları evlerinden başka bir gelirleri yoktur. Bunların büyük çoğunluğu dilencilik yapmakta veya şunun bunun yardımı ile geçinmektedir. Ancak bazılarının gayrimenkullarından dolayı gelirleri bulunmaktadır.¹⁰² Bu kişilerden bazılarının yaşları da defterde zikredilmiştir. Mesela, Hızır İlyas mahallesinden Topal oğlu Mihail'in ve Kiremitli mahallesinden Kral? Oğlu Kiryako'nun ve Güzel Papas mahallesinden Kablı Oğlu Kiyako'nun yüz yaşında olduğu, ilkinden cizye alınmadığı ancak son ikisinden edna seviyesinde cizye alındığı görülmektedir.¹⁰³

Bazı mükellefler içerisinde yetim ve sabiler bulunmaktadır. Bu tip kişilere genellikle anneleri vâsi tayin edilmiştir. Bu sabi ve yetimlerin sahip

¹⁰² BOA. ML. VRD. TMT., 1403, s. 4, 12; 1425, s. 8; 1423, s. 13; 1430, s. 3, 7, 9, 11, 12, 18, 21; 1432, s. 9, 10; 1438, s. 19, 22, 30, 31; 1460, s. 8, 10; 1431, s. 9, 19

¹⁰³ BOA. ML. VRD. TMT., 1462, s. 18; 1462, s. 25; 1435, s. 5

oldukları menkul ve gayrimenkulları bulunmaktadır.¹⁰⁴ Kazada fakir olduğu belirtilen dokuz kişi bulunmaktadır. Bunların da oturdukları evlerinden başka bir şeyleri olmayıp şunun bunun yardımı ile hayatlarını sürdürmektedirler.¹⁰⁵ Talebe oldukları belirtilen ise 16 kişi mevcuttur. Bunlar talebe olmalarına rağmen bazılarının gelirleri vardır.¹⁰⁶ Bu kişiler için genellikle *talebe-i ulûm* tabiri kullanılmıştır.

Kazada mecnun, budala, saralı ve âma gibi bedenî ve aklî rahatsızlığı olan 14 kişi bulunmaktadır. Bunlardan bazısının gelirleri olmakla birlikte bazılarının da yoktur ve dilencilik yapmaktadırlar.¹⁰⁷ Bu grup içerisine dâhil edilen mefkûd, yani hayatta olup olmadığı belli olmayan, iki kişi vardır.¹⁰⁸ Temettüat defterlerinde yer alan iki kişinin de mesleği okunamamıştır.¹⁰⁹ Yukarıda mesleklere dair verdiğimiz bilgilerden kazadaki mahallelerin toplumsal yapısı ile ilgili şunu söylemek mümkündür: Alaşehir mahallelerinde zengin ve fakir gibi gelire ve sınıf ayrımına dayalı bir ayrışma yoktur. Bu ayrışma kendini sadece dinsel temelde göstermektedir.

C- Alaşehir'de İşyeri ve İşletme Olarak Kullanılan Mekânlar

Temettüat defterlerine şahısların icra ettikleri meslekler ile bunlardan elde ettikleri gelirlerden başka, gelir getiren tarla, bağ, bahçe, ağaç ve musakkafat türünden bütün gayrimenkulları yazılmıştır. Makalenin hacmini genişletmemek amacıyla burada sadece musakkafat türünden gayrimenkuller ile bunların sayıları verilmiştir. İşyeri olarak kullanılmamakla birlikte gelirleri dolayısı buraya dâhil edilen hane ve konaklar da vardır. Bu gayrimenkuller ya şahsın kendisi tarafından kullanılmakta, ya da kiraya verilmekte veya boş olarak tutulmaktadır (bkz. Tablo 11).

¹⁰⁴ BOA. ML. VRD. TMT., 1430, s. 23, 24; 1432, s. 13; 1438, s. 8, 14, 22; 1460, s. 4, 5; 1459, s. 5, 7; 1462, s. 13; 1435, s. 18; 1431, s. 11, 20

¹⁰⁵ BOA. ML. VRD. TMT., 1425, s. 5, 7; 1438, s. 16, 20, 22, 28

¹⁰⁶ BOA. ML. VRD. TMT., 1423, s. 12, 15; 1432, s. 10, 16; 1460, s. 11

¹⁰⁷ BOA. ML. VRD. TMT., 1423, s. 6; 1432, s. 11

¹⁰⁸ BOA. ML. VRD. TMT., 1427, s. 9 50/50; 1430, s. 23, 135/135

¹⁰⁹ Okunamayan bu meslek adları bazı meslektaşlarımıza gösterilmesine rağmen anlamlı bir meslek adı ortaya çıkmadığından yazılmamıştır. İlgili kayıtlar şunlardır. Eskiçarşı, 1418, s. 5, Hane 16/16, Karaağaç 1460, s. 3 6/6

Tablo-11 Kaza Merkezindeki Musakkafât Türünden Gayrimenkuller ve Sayıları

Gayrimenkulun Cinsi	Sayısı	Gayrimenkulun Cinsi	Sayısı
Dükkân (Şahsın Kendisinin Oturduğu)	194	Virane Hane ve Dükkan	4
Dükkân (Kira Geliri Olan)	238	Kahvehane-Mağaza-Hane	4
Dükkân (Boş)	11	Kahvehane Maa Ahır	2
Dükkân (Abacı)	1	Sabunhane	2
Dükkân (Bezzâz)	1	Han	2
Dükkân (Manav)	1	Değirmen ¹¹⁰	18
Dükkân (Ekmekçi)	1	Değirmen (Kirası Olmayan)	1
Dükkân (Debbâğ)	1	Değirmende Bir Ocak	1
Dükkân Arsası	3	Değirmen Arsası	1
Dükkân (Kirası Belirtilmeyen)	6	Barut Dinki	1
Mağaza	25	Konak	1
Kahvehane	17,5	Hane ¹¹¹	2
Kahvehane Maa Dükkan	1	Hane Arsası	1
Dükkân Maa Kahvehane	6	Toplam	454

Tabloda belirtilen gayrimenkullerin büyük bir kısmını dükkân ve mağazalar oluşturmaktadır. Kullanım amacı belirtilen manav, abacı, ekmekçi, bezzâz ve debbâğ dükkânları yanında şahısların kendilerinin kullandığı ve kiraya verdikleri dükkânların sayısı 454'tür. Bu sayıya diğer gayrimenkullerle birlikte yazılan dükkân sayıları dâhil edilmemiştir. Bu dükkânlar değişik işkollarında iş yapan esnafarca kullanılmaktadır. Tabloda şahısların kendilerinin oturduğu 194 ve kiraya verdikleri 238 dükkân görülmektedir. Ancak bazı kişilerin iş yeri olarak kullandıkları ve kiraya verdikleri birkaç dükkânı birkaç dükkânı birden bulmaktadır. Dolayısı ile kendi dükkânında oturanların sayısını 194 ve kirada dükkânı olanların sayısını da 238 olarak düşünmek yanlıştır. Mesela bu dükkânların 14 tanesi erbâb-ı ziraattan Kirli Oğlu Hacı Halil'e ait olup kira gelirleri 880 kuruştur.¹¹² Bu rakamlara göre, kirada oturan esnaf sayısı kendi dükkânında oturan esnaf sayısından fazla gözükmektedir. Dükkân kiralari birbirinden farklı olmakla birlikte, kiralari birbiri ile aynı olan birçok dükkân vardır. Kiralardaki bu farklılıklar dükkânların

¹¹⁰ Bu değirmenlerden üçü Afşarlı Süleyman Ağa hanımına Hacı Mehmed Ağa'dan intikâl etmiştir. Bu kişi kazadaki mükellefler içerisinde en fazla gayrimenkulü bulunan kişidir. BOA. ML. VRD. TMT., 1412, s. 16

¹¹¹ Bu hanelerden birinin tahtânî, diğerinin harabe olduğu belirtilmiştir.

¹¹² BOA. ML. VRD. TMT., 1403, s. 14; 1431, s. 22

sahip olduğu özelliklerden kaynaklanıyor olmalıdır. Genel olarak dükkân kiralari 30 kuruş civarında olup 400 kuruşa kadar da dükkân kirası bulunmaktadır. Bu 454 dükkândan 80'i ve 25 mağazadan 21'i gayrimüslimlere aittir.

Alaşehir'de içinde bir dükkânın ve bir mağazanın zikredildiği bir *bedesten*¹¹³ ile ismi belirtilen *Kurşunlu Han*¹¹⁴ bulunmaktadır. Bunlardan başka zikredilen iki han daha bulunmaktadır. Bunlardan biri Boyacı Oğlu Hacı Salih Ağa'ya ait olup kira geliri 1000 kuruştur. Fevkanî olduğu belirtilen ve kira geliri 1200 kuruş olan diğer han ise Hacı İmam Oğlu Abdullah Efendi'ye aittir.¹¹⁵ Mağaza olarak zikredilen dükkânların bir kısmı Kurşunlu Han'da bulunmaktadır. Kurşunlu Han'da olduğu belirtilen mağazaların sayısı 13'tür.¹¹⁶

Kaza merkezinde müstakil olarak zikredilen 15 kahvehane bulunmaktadır. Bunların dışında mağaza, hane, dükkân ve ahırla ile birlikte zikredilen yedi kahvehane daha bulunmaktadır. Bunlar da dâhil edildiğinde kahvehane sayısı 22'ye ulaşmaktadır.

Mükelleflere ait geliri belirtilen 18 ve belirtilmeyen bir değirmen mevcuttur. Bunlardan biri duhan değirmenidir.¹¹⁷ Mükellefler içerisinde mesleği değirmencilik olarak belirtilen kişi sayısı 12 olup bunların 7'si gayrimüslim diğerleri Müslim'dir. Bu iki veri göz önüne alındığında bu değirmenlerden bir kısmının mesleği değirmencilik olarak belirtilmeyen kişiler tarafından işletildiği anlaşılmaktadır. Bu tarihten yaklaşık yarım asır sonra 1313/1995-96 yılı Aydın vilayeti salnamesinde Alaşehir'deki değirmen sayısı 43 olarak verilmiştir.¹¹⁸

Müstakil olarak temizlik maddesi üretiminin yapıldığı bir adet sabunhane zikredilmiştir. Defterlerde bunun yanında yarımşar hisseli iki sabunhane daha vardır. Mükellefler içerisinde mesleği sabunculuk olarak belirtilen kişi sayısı ise birdir. Yukarıda belirtilenler dışında hane, ahır ve ev arsası olarak belirtilen gayrimenkuller ve iki katlı olup kira geliri bulunan bir konak mevcuttur. Bu konak Âb-ı Berd mahallesinde sâkin kazanın varlıklı kişilerden Afşarlı Süleyman Ağa zevcesi Vesile hanıma merhum Hacı Mehmed Ağa'dan intikal eden konaktır.¹¹⁹

Alaşehir'de zikredilen bir diğer işletme barut üretimi ile ilgilidir. Defterde *Barut Dinki* olarak zikredilen bu işletmenin sahibi Câmî-i Kebîr

¹¹³ BOA. ML. VRD. TMT., 1434, s. 18

¹¹⁴ BOA. ML. VRD. TMT., 1434, s. 7, 8

¹¹⁵ BOA. ML. VRD. TMT., 1438, s. 9, 33

¹¹⁶ BOA. ML. VRD. TMT., 1431, s. 15, 18, 22, 27; 1462, s. 9, 18; 1427, s. 2; 1434, s. 7, 8, 14

¹¹⁷ BOA. ML. VRD. TMT., 1431, s.14

¹¹⁸ Tepekaya 2006/2, 100

¹¹⁹ BOA. ML. VRD. TMT., 1412, s. 16

mahallesinde oturan Hamamcı Oğlu Şerif'tir. Barutçuluktan kazancı 300 kuruştur. Barut dinkinin icarı ise 500 kuruş olarak belirtilmiştir.¹²⁰ Dink, barut imalinde kullanılan iki temel aletten biri olup bunlardan biri dibek diğeri ise dinktir. Dink baruthanelerde kaba kırma ve ezme işleminde kullanılmaktadır.¹²¹

D- Alaşehir Kaza Merkezine Ait Gelirler ve Vergiler

1- Temettüat Gelirleri ve Vergi-i Mahsûsa Miktarı

İlk defa 1256/1840 yılında başlanan emlak ve arazi yazımlarının büyük bir kısmı 1261/1845 yılında tamamlanmıştır.¹²² Yaptığımız çalışmada kullandığımız Alaşehir'e ait "Temettüat Defterleri de 1261/1844-5 yıllarında yazılmıştır. Yapılan tahrirlerle herkesin kazancı ile orantılı olarak temettü vergisi alınması düşünülüyordu. Bu verginin esası 1241/1826 yılında konulan ihtisap resmi idi. İhtisap resmi, şehriye-i dekâkin ve yevmiye-i dekâkin adıyla anılan vergilerle, büyük şehirlerde belediye geliri olarak pazar ve panayırlardan alınan damga, tartı, yiyecek ve içeceklerden alınan vergiler ile para cezalarından ibaret idi. Bu vergi 1254/1838'de kaldırıldı ve Tanzimatla birlikte herkesin sahip olduğu emlakına, arazisine, hayvanlarına, esnaf ve tüccarın da yıllık kazançlarına bir kıymet takdir olunarak binde hesabı ile bir vergi konuldu. Temettü vergisi olarak adlandırılan bu vergi 1256/1840 yılından 1261/1845 yılına kadar rûz-ı hızır ve rûz-ı kasımda olmak üzere iki taksitte tahsil edilmiştir. 1256/1840 yılından 1275/1858'e kadar da her yerde mahsulün kaldırılmaya başlandığı zamandan senenin sonuna kadar toplanmıştır. Bu vergi, yirmi sene müddetle halka "an cemaatin" tevzi edilmiştir. 1858 tarihinden sonra ise emlak ve arazi vergisi, temettü vergisinden ayrılarak ayrı ayrı tahsil edilmeye başlanmıştır.¹²³

Alaşehir'e temettüat defterlerinde de mükelleflerin emlak ve arazilerinden elde ettikleri 1260/1844 yılı gelirleri ile 1261/1845 yılına ait tahminî gelirleri ve sanatlarından elde ettikleri kazançlar kaydedilmiştir. Şahısların toplam temettüatı verilirken *malından, hâsılatan, zuhûrattan, sanatından ve ticaretinden* şeklinde gelirleri ayrı ayrı belirtilmiş ve bunların toplamı verilmiştir. Şayet bir hanede birden fazla kişi yaşıyorsa onların da gelirleri ayrıca belirtilerek toplama dâhil edilmiştir. Bazı hanelerde baba, oğul, kardeş, damat ve yeğenler birlikte yaşamaktadırlar. Bu şekilde aynı hanede yaşayanların gelirleri herbiri için ayrıca belirtilerek o hane için toplam temettüat

¹²⁰ BOA. ML. VRD. TMT., 1430, s. 3

¹²¹ Çetin 2001, 95-96

¹²² Kütükoğlu 1995, 396

¹²³ Vefik 1330, II, 163-164

yazılmıştır. Alaşehir’de bu şekilde yaşayan epeyce kimse bulunmaktadır. Temettüat defterlerinde şahısların geçen yıl ödedikleri vergi-i mahsusa miktarına ilişkin bilgiler de verilmiştir (bkz. Tablo 12).

Tablo-12 Kazanın Mahallelerine Göre Toplam Temettüatı ve Vergi-i Mahsûsa Miktarı

Mahalle Adı	Hane Sayısı	Mahalle Temettüatı	Toplam Tem. İçindeki %	Vergi-i Mahsûsa	Toplam Vergi-i Mahsûsa İçindeki %
Şeyh Sinan	145	98523	%9,4	36830	%8,4
Câmi-i Kebir	147	97767	%9,3	41080	%9,3
Âb-ı Berd	128	89755	%8,5	37610	%8,5
<i>Hızır İlyas</i>	82	85574	%8,1	35280	%8
<i>Güzel Papas</i>	79	83884	%8	34670	%7,9
<i>Turunçlu</i>	75	80204	%7,6	33370	%7,6
Kâtib Ali	56	69877	%6,6	23175	%5,2
Kadı Sinan	81	67466	%6,4	25100	%5,7
Tepecik	100	56121	%5,3	28395	%6,4
İbrahim Çelebi	67	50830	%4,8	20630	%4,7
<i>Kiremitli</i>	51	47870	%4,5	21550	%4,9
Kazgânî	66	44574,5	%4,2	19740	%4,5
Elhizar	51	43200	%4,1	19737	%4,5
Kara ağaç	64	36884	%3,5	16280	%3
Arslan Fakı	46	29060	%2,7	13600	%3,1
Eskihisar	36	23707	%2,2	11430	%2,6
Balani	31	12290	%1,1	6820	%1,5
Ilıca	29	12064	%1,1	4410	%1
Debbâğhane	12	9717	%0,9	5720	%1,3
Yaviler	10	6149	%0,005	2620	%0,5
Toplam	1356	1.045.518,5	%100	438.047	%100

Kaza merkezinde yirmi mahallede yaşayan 1356 hanenin toplam temettüatı 1.045.518,5 kuruştur. Bu temettüatın 297.532 kuruşu (%28,4) dört gayrimüslim mahallesindeki 287 haneye (%21,6) aittir. Bu rakamlara göre gayrimüslimlerin hane başına gelirleri Müslüman hanelerinden fazladır. Gayrimüslimler bu gelirlerini genellikle tarım dışı faaliyetlerden elde etmektedirler.

Alaşehir'de en fazla temettüat geliri olan kişi 21.675 kuruşluk gelirle Kâtib Oğlu mahallesinden ashâb-ı çiftlikât Hacı Himmət Ağa'dır. Bu kişiyi 11.657 kuruşla Kadı Sinan mahallesinden ashâb-ı çiftlikât Berberzâde Hacı Mehmed Ağa takip etmektedir.¹²⁴ Kaza merkezinde en fazla temettüatı olan ilk on kişi arasında dört tane de gayrimüslim bulunmaktadır. Güzel Papas mahallesinden 4.745 kuruşla ashâb-ı çiftlikât Ayu Bali Oğlu Heci Toloz; 4.595 kuruşla ağıl kethüdası Kanadı Kırık Oğlu Konstanti; Hızır İlyas mahallesinden 4.740 kuruşla bâzergân Telka Oğlu Heci Dimet, kardeşi Yani ve Mihail; Turunçlu mahallesinden 3.000 kuruşla bezzâz Torodi Oğlu Hacı Panayot'tur.¹²⁵ Kazada geliri yüksek ilk on kişiden burada zikretmediğimiz diğer dört kişi de erbâb-ı ziraattir. Kazanın en zenginlerinin çiftlik sahipleri olduğu görülmektedir. Alaşehir ve çevresinde epeyce çiftlik olduğu bunlara ait 16 temettüat defterlerinden anlaşılmaktadır. Kaza merkezinde geliri en yüksek ilk on kişinin toplam temettüatları 70.062 kuruş olup, bunlar toplam temettüatın %6,7'sine sahiptirler. Bu kişilerin gelirlerinin büyük kısmı tarım arazileri ile bunlardan elde edilen gelirlerden oluşmakla birlikte bir kısmını da musakkafat türünden emlak gelirlerinden oluşmaktadır.

Sahısların geçen yıl için ödedikleri vergi-i mahsûsa miktarı toplamı ise 438.047 kuruştur. Bu verginin 124.870 (%30) kuruşu gayrimüslimlere aittir. Vergi-i mahsûsadan Müslim ve gayrimüslimlere isabet eden miktarın oranı ile temettüat gelirlerinin her iki unsura ait dağılımı çok az farklarla paralellik arz etmektedir. Kaza merkezinin temettüat gelirleri ile vergi-i mahsûsa miktarlarının Müslim ve gayri Müslim unsura ait olan kısımları dikkate alındığında, gayrimüslimlerin kazanç noktasında nüfuslarına oranla etkili olduklarını söylemek mümkündür. Çünkü gayrimüslimler kazadaki nüfusun ancak 1/5'i kadar olmalarına rağmen kazanç olarak yazılan toplam temettüatın 1/3'ne sahip oldukları görülmektedir.

2- Alaşehir'deki Cizye Mükellefleri

Cizye, gayrimüslim nüfustan askerlik hizmeti karşılığı alınan şer'î bir vergidir. Rahipler, ergin olmayanlar, devlet hizmetinde olan ailelerle iş yapamayacak durumda olanlar bu vergiden muaftırlar. Bu vergi, 1691 yılından sonra yükümlünün mali durumu dikkate alınarak üç sınıfa ayrılarak farklılaştırılmıştır.¹²⁶ Âlâ, evsât ve ednâ şeklinde üç seviyede alınan bu verginin miktarında zaman zaman değişiklikler yapılmıştır. 1250 yılında yapılan bir

¹²⁴ BOA. ML. VRD. TMT., 1423, s. 15; 1432, s. 19

¹²⁵ BOA. ML. VRD. TMT., 1431, s. 15, 6; 1462, s. 9; 1434, s. 13

¹²⁶ Tabakoğlu 2000, 188

düzenleme ile bu verginin âlâsı 60, evsâtı 30 ve ednâsı 15 kuruş olarak belirlenmiştir.¹²⁷ Muhtemelen temettüat defterlerinin yazıldığı tarihlerde de cizye bu miktarlar üzerinden alınmaktadır.

Alaşehir'deki 287 hanelik gayrimüslim nüfus, Güzel Papas, Hızır İlyas, Kiremitli ve Turunçlu adlı dört mahallede oturmaktadır. Aynı hanede birlikte yaşayanlar vergi-i mahsûsalarını müşterek verebilmelerine rağmen mükellef olanların her biri cizyeyi ayrı ayrı ödemiştir. Tablo 13'te kaza merkezindeki gayrimüslimlerden gücü olanların hangi sınıftan cizye verdiklerine gösterilmiştir.

Tablo-13 Alaşehir Kazasındaki Cizye Mükelleflerinin Sayısı

Mahalle	Hane Sayısı	Âlâ	Evsat	Ednâ	Toplam	Toplam İçindeki %'si
Hızır İlyas	82	8	33	37	78	%27
Güzel Papas	79	3	40	40	83	%28.8
Turunçlu	75	8	35	29	72	%25
Kiremitli	51	1	24	30	55	%19
Toplam	287	20	132	136	288	%100
Toplam İçindeki %'si		%6,9	%45,8	%47,2		

Hızır İlyas mahallesinde 82 hanede toplam 87 mükellef yaşamaktadır. Bu mükelleflerden yedi kişinin cizye gelirleri belirtilmemiştir. Bunlardan beşinin meslekleri ve vergi-i mahsûsaları belirtilmekle birlikte firarda, mefkud ve fevt oldukları için cizyeleri yazılmamıştır. Cizyesi belirtilmeyen diğer iki kişiden biri 100 yaşındaki hasta Topal Oğlu Mihail diğeri on yaşındaki Mihail yetimi Bali'dir.¹²⁸ Ayrıca iki hanede birlikte yaşayan dört cizye mükellefi yer almaktadır.¹²⁹

Güzel Papas mahallesinde ise 79 hanede 90 kişi kayıtlı olup bunların 83'ü cizyeye tabidir. Bu mükelleflerden ikisi ihtiyarlığı ve biri de yetimliği sebebiyle cizyeden muaftır. Yine bu mahallede de iki haneyi birlikte paylaşan dört cizye mükellefi yaşamaktadır.¹³⁰

¹²⁷ Vefik 1327, 47

¹²⁸ BOA. ML. VRD. TMT., 1462. s. 13, 18

¹²⁹ BOA. ML. VRD. TMT., 1462, s. 5

¹³⁰ BOA. ML. VRD. TMT., 1431, s. 2, 9, 19, 20,

Turunçlu mahallesinde ise kayıtlı 80 kişi 75 hanede barınmaktadır. Bu kayıtlı kişilerden 72'si cizye ile mükelleftir. Geri kalan yedi kişiden ikisi ihtiyarlığı sebebiyle, biri cizye varakası olmadığından diğerleri de gücü olmadığı gerekçesi ile cizyeden muaf tutulmuşlardır.¹³¹ Kiremitli mahallesinde 51 hanede 55 kişiyle ilgili cizye kaydı vardır. Bu kişilerden bezzâz Papas Oğlu Yani'nin cizyesi yok gözükmemektedir. Dört cizye mükellefi ise iki ayrı hanede kaydedilmişlerdir.¹³²

Kaza merkezinde alâ sınıfından çok az sayıda kişi cizye ödemektedir. Cizye genelde evsât ve ednâ derecesinden ödenmekte olup bu derecelerden ödeme yapan mükelleflerin sayıları birbirine yakındır. Mahallelerin cizye ödeme göz önüne alındığında hane sayıları ile orantılı biçimde cizye ödedikleri görülmektedir.

Sonuç

Alaşehir temettuat defterlerini esas alarak yaptığımız bu çalışmada şunları söylemek mümkündür. Şehir tarihi çalışmalarında kullanılan kaynaklardan biri olan temettuat defterlerinin tutuluş biçimlerinde bir standart olmadığı görülmüştür. Şöyle ki, Alaşehir kaza merkezi mahallelerine ait temettuat defterlerinde hane ve sıra numaraları aynı rakamla gösterilmiştir. Oysa Demirci Kaza merkezine ait temettuat defterlerinde hane ve sıra numarasının birbirinden farklıdır. Demirci defterlerinde verilen sıra numaraları ile kaza merkezindeki mükellef sayısı kolayca tespit edilebilmektedir. Oysa Alaşehir temettualarında bu şekilde bir yazım şekli benimsenmemiştir.

Temettuat defterlerinin yazıldığı dönemlerde kazalar *müdürlükler* tarafından idare edilmektedir. Kaza merkezine ait yirmi temettuat defterinde Alaşehir kaza müdürünün kim olduğu ile ilgili bilgi verilmemiştir. Oysa aynı dönem Demirci temettuat defterleri üzerine yaptığımız araştırmada kaza müdürünün kim olduğu ve ne tür menkul ve gayr-i menkulleri bulunduğu belirtilmiştir.

Yaptığımız çalışma ile ortaya çıkan bir diğer sonuç, Alaşehir'de günümüz mahalle adlarının bir ikisi hariç hiçbiri Osmanlı dönemi mahalle adlarını taşımamaktadır.

Alaşehir'in Bizans döneminde Hıristiyanlık açısından sahip olduğu konum XIX. yüzyılda da devam etmektedir. XVI. Yüzyıldaki Hıristiyan mahallelerinin büyük kısmı isimleri ile birlikte varlığını XIX. yüzyılda da devam ettirmektedir.

¹³¹ BOA. ML. VRD. TMT., 1434, s. 9, 24, 25, 29

¹³² BOA. ML. VRD. TMT., 1435, s. 7, 8, 11

Çalışmada ortaya çıkan bir diğer sonuç, XIX. yüzyıl ortalarında medrese hocalarının ve medrese mezunlarının ekonomik açıdan durumlarının kötü olduğudur. Bunlar ya görev alamamakta veya aldıkları ücret kendilerine yetmemektedir. Çünkü defterlerde bu kişilerden bir kısmı için *ulemâ fukarâsı* tabiri kullanılmıştır.

Kaza merkezindeki bâzerganların, kuyumcuların, duvarcılarının, marangozların ve suyoçularının tamamı gayrimüslimdir. Gayrimüslimlerden sanat sahibi olmayanlar da çobanlık ve hizmetkârlık yapmaktadır. Bunlar dışındaki diğer meslekleri Müslümanlar ifa etmektedir. Kaza merkezinde en fazla dericilik ve buna bağlı işkollarında iş yapan esnaf bulunmaktadır. Vergilendirilemeyecek durumda sakat, hasta, yaşlı, yetim ve sabi gibi %10 civarında kişi bulunmaktadır. Kazada iş yapan esnaf genellikle kiraladıkları dükkânlarda mesleklerini icra etmektedirler.

Kaza merkezindeki mükelleflere ait toplam temettüat 1.045.518,5 kuruş olup bunun 297.532 kuruşu (%28,4) dört gayrimüslim mahalledeki 287 haneye (%21,6) aittir. Bu rakamlar gayrimüslimlerin hanelerine oranla gelirleri Müslümanlardan fazladır. Kazada en fazla temettüatı olanlar içerisinde dört tane de gayrimüslim bulunmaktadır. Temettüatı fazla olan kişiler genellikle çiftlik sahipleridir. Bu kişilerin kazançlarının büyük bir bölümü tarımsal kaynaklıdır. Mahallelerin temettüat gelirleri de sahip oldukları hane sayıları ile orantılı görülmektedir. Cizye mükelleflerinin % 94'ü evsât ve ednâ seviyede vergi vermektedirler. Evsât ve ednâ seviyede cizye verenlerin oranı ise hemen hemen birbirine yakındır.

BİBLİYOGRAFYA

- BOA. ML. VRD. TMT, Defter No: 1403 (Kazgânî), 1409 (Debbâğhâne), 1414 Bâlânî), 1418 (Eskiçarşı), 1427 (Tepecik), 1425 (Ilıca), 1423 (Kâtib Ali), 1430 (Câmi-i Kebîr), 1432 (Kadı Sinan), 1438 (Şeyh Sinan), 1446 (Yaviler), 1460 (Karaağaç), 1459 (Arslan Fakı), 1465 (Elhizar), 1412 (Ab-ı Berd), 1467 (İbrahim Çelebi), 1462 (Hızır İlyas /Gayrimüslim), 1435 (Kiremitli /Gayrimüslim), 1431 (Güzel Papas/Gayrimüslim), 1434 (Turunçlu/Gayrimüslim)
- Salname-i Nezâret-i Mârif-i Umûmiye, 1316
- Salname-i Vilayet-i Aydın, 1305, 1319,1323
- Türkçe Sözlük C. 2, TDK Yayını, Ankara, 1988
- Akbayar 1985 Nuri Akbayar, “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1238-1248
- Akıncı 1949 Recep Akıncı, *Eski Philadelphia Bugünkü Alaşehir*, İzmir
- Behar 2003 Cem Behar (Haz), *Osmanlı İmparatorluğu’nun ve Türkiye’nin Nüfusu 1500-1927*, Tarihi İstatistikler Dizisi, 2, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını
- Çadırcı 1991 Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara: TTK Yayını
- Çelebi 1985 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 8, (Sadeleştiren: Tefvik Temelkuran, Necati Aktaş), İstanbul: Üçdal Neşriyat
- Çetin 2001 Birol Çetin, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Barut Sanayi 1700-1900*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını
- Çoruh 2002 Haydar Çoruh, “Temettü Vergisinin Yapısı ve 1844 Yılı Sayım Sonuçları” *Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı*, III, 45, 650-670
- Darkot 1989 Besim Darkot, “Alaşehir”, *İslam Ansiklopedisi* cilt 2, İstanbul: MEB. Yayını
- Devellioğlu 1997 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi

XIX. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir

- Emecen 1989 Feridun Emecen, “Alaşehir”, DİA., 2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, 342-343
- Ergenç 1984 Özer Ergenç, “Osmanlı Şehirlerinde Mahallenin İşlev ve Nitelikleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, IV, 69-78
- Genç 2002 Mehmet Genç, “Osmanlı Esnafı ve Devlet”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 293-295
- Gökmen 2007 Ertan Gökmen, *Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Demirci Kazası*, İzmir: Akademi Ajans Aş.
- Güran 2000 Tevfik Güran, “19. Yüzyıl Temettüat Tahrirleri” *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, (Ed) Halil İnalcık, Şevket Pamuk, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 74-94
- İsimsiz 1966 “Alaşehir”, *Türk Ansiklopedisi* cilt 2, İstanbul, MEB. Yayını, 4-5
- Karal 1943 Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara
- Kütükoğlu 1995 Mübahat Kütükoğlu, , “Osmanlı Sosyal ve İktisadî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri ”, *Bulleten* LIX/225, 395-413
- Kütükoğlu 1999 Mübahat Kütükoğlu, “Osmanlı İktisadî Yapısı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, 2 (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul: Feza Gazetecilik Aş. 513-649
- Ortaylı 2000 İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri*, Ankara: TTK Yayını
- Ortaylı 2001 İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul: Pan Yayıncılık
- Özkaya 1985 Yücel Özkaya, *XVII: Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını
- Öztürk 2000 Said Öztürk, “Konya Temettüat Defterleri”, *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999*, Konya, 533-540
- Sâmi 1317 Şemseddin Sâmi, *Kâmus-ı Türkî*, Dersaadet: İkdâm Matbaası

- Serin 1998 Mustafa Serin, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettüat Defterleri”, *T.C Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası*, 20-21 Nisan 1998 Tebliğler, Tartışmalar, Ankara, 717-728
- Tabakoğlu 2000 Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları
- Tepekaya 2006 Muzaffer Tepekaya, “Osmanlı’da Bir Yerel Yönetim Örneği: Alaşehir Kazası (1878-1908)”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 79-107
- Uzunçarşılı 1998 İsmail H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Ankara: TTK Yayını
- Sevim - Yücel 1989 Ali Sevim - Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Ankara: TTK Yayını
- Vefik 1327 Abdurrahman Vefik *Tekâlîf Kavâidi I*, Dersaadet: Matbaa-yı Kader
- Vefik 1330 Abdurrahman Vefik, *Tekâlîf Kavâidi II*, Dersaadet: Kanaat Matbaası
- Yalçın 1979 Aydın Yalçın, *Türkiye İktisat Tarihi, Osmanlı İktisadında Büyüme ve Gerileme Süreci*, Ankara: Ayyıldız Matbaası
- Yediyıldız 1999 Bahaeddin Yediyıldız, “Osmanlı Toplumunu”, *Osmanlı Devleti Tarihi* cilt 2, (Ed.: Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul: Feza Gazetecilik Aş., 444-470
- Yinanç 1989 Mükrimin Halil Yinanç, “Alaşehir” *İslam Ansiklopedisi* cilt 2, İstanbul: MEB. Yayını, 291-293
- Yörükoğlu 2002 M. Nuri Yörükoğlu, *Manisa Yangını*, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Manisa ve Yöresi Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını

Ertan Gökmen

XIX. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir

EK-1 Alaşehir Kazası Mahalleleri Muhtarları

Mahal-lesi	Muhtar-ı Evveli	Muhtar-ı Sânisî	Mesleği	Defter/ Sayfa no	Hane ve Sıra No
Ab-ı Berd	Yazılmamış				
Arslan Fakı	Yazılmamış				
Bâlânî	Halil	-	Muytab	1414/4	2/2
	-	Hüseyin	İrgat	1414/4	3/3
Câmi-i Kebir	Hatib Oğlu Muhtar Mehmed Efendi		Yağhane Cami İmamı	1430/2	4/4
Debbağ- hane	Semerci Halil	-	Semerci	1409/3	1/1
	-	Hacı Ali	Mısırcı	1409/3	2/2
Elhizar	Kostak oğlu Halil		Mısırcı	1465/2	2/2
Eskiçarşı	Mustafa	-	Tütüncü	1418/3	2/2
	-	Çalık Mehmed Oğlu Hacı Osman	Muytâb	1418/3	3/3
İlca	Muhziroğlu	-	Kahvecilik	1425/5	1/1
	-	Buldanlıoğlu Mehmed	Çizmecilik	1425/5	2/2
Kadı Sinan	Ahmed Oğlu Hacı Mehmed	-	-	1432/3	2/2
	-	Ayanoğlu Mehmed	-	1432/3	3/3
Karaağaç	Nurullah Oğlu Hafiz Mehmed Efendi	-	Attar ve Kadı Şeyh Cami İmamı	1460/2	2/2
	-	Memilci? Oğlu Süleyman Beğ	Uncu	1460/2	3/3
Kâtib Ali	Bekir Usta	-	Çizmecî	1423/2	2/2
	-	Deli Mehmed	Çizmecî	1423/2	3/3
Kazgâni	Elhac Süleyman Efendi	-	Mısırcı	1403/3	2/2
Şeyh Sinan	Müezzîn Hacı İbrahim Efendi	-	-	1438/5	2/2
Tepecik	Yazılmamış				
Yaviler	Deli Ahmed	Tütüncü		1446/2	2/2
İbrahim Çelebi	Hacı Kubur Oğlu Hacı İbrahim		Erbâb-ı Ziraat	1467/2	2/2

EK-2 Alaşehir Kazası Câmî ve Mescitleri ile Görevlileri

Mahalle	Cami-Mescid Adı	Görevi	Görevlinin Adı ve Unvanı	Ek İşi	Defter/Sayfa/Hane No
Cami-i Kebir	Yıldırım Bayezid Câmii	Berath İmam	Meşâyihden Müftüzade Mehmed Efendi	-	1430, s. 2, 1/1
Tepecik	"	Müezzin	İlcik Oğlu Çakır Mehmet	Bazen Ticaret	1427, s. 12, 71/71
Câmii Kebir	"	Müezzin	Molla Hasan Oğlu Hacı Hasan Efendi	-	1430, s. 2, 4/4
Tepecik	"	Hatib	Esiri Oğlu Hafız Ahmet Efendi	Bazen Ticaret	1427, s. 4, 18/18
Câmî-i Kebir	"	Darü'l-Kurra'da Şeyh	Müftü Biraderi Mustafa Efendi	Bezzaz	1430, s. 16, 91/91
Kâtib Ali	"	Şeyh	Çakır Mehmed Efendi	-	1423, s. 6, 22/22
Katib Ali	"	Müderris-i Derskiye	Elhac ? Efendi, Der-Aliyye Müderrislerinden	-	1423, s. 13, 52/52
Şeyh Sinan	Şeyh Sinan Câmii	Berath İmam-Muallim-i Sıbyan	Abdullah Hoca Oğlu Ali Efendi	-	1438, s. 4, 1/1
Şeyh Sinan	"	Berath Müezzin	Müezzin hacı İbrahim	Muhtar-ı Evvel	1438, s. 5, 2/2
Şeyh Sinan	"	Müezzin	Müezzin Molla Mustafa	-	1438, s. 14, 47/47
Kâtib Ali	"	Müezzin	Mehmed Efendi	Bazen Ticaret	1423, s. 3, 5/5
Câmî-i Kebir	"	Hatib	Müftü Oğlu Ali Efendi	-	1430, s. 24, 141/141
Tepecik	"	Mütevelli	Hancı Hacı Mehmed	Arabacı	1427, s. 14, 79/79
Câmî-i Kebir	Yağhan Câmii	Berath İmam	Hatib Oğlu Muhtar Mehmed Efendi	-	1430, s. 2, 3/3

XIX. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir

Câmi-i Kebîr	“	Beratlı Hatib ve Müderrisi	Hacı Ağası Oğlu Hacı Mustafa Efendi	-	1430, s. 22, 126/126
Tepecik	“	Müezzin	Esirî Oğlu Hafız Mustafa	Bazen Ticaret	1427, s. 5, 25/25
Şeyh Sinan	“	Kürsü Şeyhi	Müders-i Ulemadan Aladağlı Hasan Efendi	-	1438, s. 24, 123/123
Kâtib Ali	“	Müezzin	İmam Hacı Ali Efendi	Bazen Ticaret	1423, s. 2, 1/1
İbrahim Çelebi	“	Mütevelli	Molla Abdullah Oğlu Hacı İbrahim	Yağ Tüccarı	1467, s. 7, 33/33
Câmi-i Kebîr	Pazar Câmii	Beratlı imam, Ders-i Âm ve Müderris	Kasab Oğlu Hacı Halil Efendi ve Kardeşi Mehmed Efendi	-	1430, s. 21, 119/119
Kazgânî	“	Beratlı Kayyım	Kayyım Oğlu Mehmet	-	1403, s. 3, 5/5
Cami-i Kebîr	“	Beratlı Kayyım ve Ferraş	Kasab Ahmed Ağa Oğlu Sarı Mustafa	Bazen Çerçi	1430, s. 11, 67/67
Arslan Fakı	İbrahim Ağa Câmii	Beratlı İmam	Çakır Hafız Mustafa Efendi	-	1459, s. 6, 24/24
Câmi-i Kebîr	“	Müezzin	Bahçıvan Molla Ahmed Oğlu Bekir	Erbâb-ı Ziraat	1430, s. 7, 36/36
Câmi-i Kebîr	“	Görevi Belirtilmemiş	Eskici Oğlu Hafız Mustafa	-	1430, s. 21, 120/120
Karaağaç	Kadı Şeyh Câmii	İmam	Nurullah Oğlu Hafız Mehmed Efendi	Muhtar-ı Evvel	1460, s. 2, 2/2
Âb-ı Berd	“	Hatib	Hacı Müftü Efendizade Mehmed Efendi	Bezzaz	1412, s. 14, 33/33
İbrahim Çelebi	Kütük Minare Câmii	İmam	Haffaf Hacı İbrahim'in Oğlu	Talebe	1467, s. 3, 7/7
Âb-ı Berd	“	Beratlı Hatib	Emir Hacı Ahmed Ağa Oğlu Süleyman Kardeşi Ahmed	-	1412, s. 29, 107/107
Arslan Fakı	“	Müezzin	Dereköylü Ali Efendi	-	1459, s. 8, 39/39
Arslan Fakı	“	Câmi Şeyhi ve Büyük Daire Müderrisi	Hacı İbrahim Efendi, Abdurrahman Efendi	-	1459, s. 8, 38/38
Kâtib Ali	Kâtib Ali Mahallesi Mescidi	İmam	Çolak Oğlu Mehmed	-	1423, s. 14, 54/54

Kadı Sinan	Kadı Sinan Mahallesi Mescidi	İmam	Emir Hoca Oğlu Hüseyin	-	1432, s. 3, 1/1
Şeyh Sinan	Çınarlı Mescidi	Hasbî İmam	Hacı Kadı Mehmed	-	1438, s. 8, 13/13
Yaviler	Yaviler Mahallesi Mescidi	Berathlı İmam	İbrahim Efendi	-	1446, s. 2, 1/1
Elhizar	Elhizar Mahallesi. Mescidi	Berathlı İmam	Cin Oğlu Hacı Mustafa	Haffaf Ticareti	1465, s. 2, 1/1
Elhizar	Elhizar Mahallesi. Mescidi	Berathlı İmam	Molla Hüseyin Oğlu Mustafa	Ticaret	1465, s. 7, 27/27
Ab-1 Berd	Mahallede Karaman-de? Mescidi	Berathlı İmam	Kuşakçızade Abdullah Efendi	Muallim-i Sibyan	1412, s. 7, 1/1
Kazgâni	Kazgânî Mahallesi Mescidi	Berathlı Hasbî İmam	Hacı Mavi Oğlu Hacı Hafız Mehmet Efendi	Bazen Debbâğlık	1403, s. 3, 1/1
Arslan Fakı	Arslanfakı Mahallesi Mescidi	Berathlı İmam	Çolak İmam Oğlu Mustafa Efendi	Bazen rençper	1459, s. 2, 1/1
Balanî	Balanî mh Mescidi	İmam	Molla Hüseyin Efendi	-	1414, s. 4, 1/1
Eski Çarşı	Eskiçarşı Mahallesi Mescidi	İmam	Mehmet Efendi	-	1418, s. 3, 1/1
Tepecik	adı belirsiz Câmî	Berathlı İmam, Hatip, Şeyh Müderris	Tokaçzade Mehmet Efendi	-	1427, s. 2, 1/1
Tepecik	adı belirsiz Câmî veya Mescid	İmam	Şahan Oğlu Abdullah	Mısırcı	1427, s. 13, 74/74
Câmi-i Kebîr	adı belirsiz Câmî	Berathlı Hatib	Eskici Oğlu Hacı Mehmed Efendi	Bazen Ticaret	1430, s. 5, 20/20
Câmi-i Kebîr	adı belirsiz Mescid	İmam	Karıkcı Halil Efendi	Bazen Ticaret	1430, s. 11, 62/62
Câmi-i Kebîr	adı belirsiz Câmî/ Mescid	İmam	Mestan Oğlu hacı İbrahim	Kereste Satıcı	1430, s. 13, 78/78
Tepecik	Akçeçili Çiftliği	İmam	Hacı Ayıoğlu İbrahim Efendi	-	1427, s. 11, 61/61